

RESEARCH OUTPUTS / RÉSULTATS DE RECHERCHE

Het Hof van Cassatie en het Europees verdrag voor de Rechten van de Mens

Raneri, Gian-Franco

Published in:

Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2001-2002

Publication date:

2002

Document Version

le PDF de l'éditeur

[Link to publication](#)

Citation for pulished version (HARVARD):

Raneri, G-F 2002, Het Hof van Cassatie en het Europees verdrag voor de Rechten van de Mens. in I Verougstraete, J-F Leclercq & M Lahousse (eds), *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2001-2002*. Belgisch Staatsblad, Brussel, pp. 420-423.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Hoofdstuk IV - Het Hof van Cassatie en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens¹

Inleiding

De Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden vormen tegelijkertijd een onontbeerlijke voorwaarde voor en de drijfkracht van de Rechtsstaat. Die rechten en vrijheden worden in verschillende teksten uitgedrukt, inzonderheid in de Grondwet en in internationale verdragen die de bescherming van de Mensenrechten beogen. Het Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950 (verder EVRM) speelt in dat opzicht een voornaam rol.

Dat belang vloeit niet alleen voort uit de rechtspraak die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft ontwikkeld, (evenals de vroegere rechtspraak van de Europese Commissie voor de mensenrechten), maar in de eerste plaats door de toepassing daarvan door de interne gerechten van elke Lid-Staat, die in de eerste lijn de eerbiediging ervan moeten verzekeren.

Het Hof van Cassatie is daarvan aldus sterk doordrongen, en zulks op twee niveaus die nauw verbonden zijn.

Eerste niveau. Sommige middelen of grieven die tot staving van een cassatieberoep worden voorgedragen, steunen op bepalingen van het EVRM. Dat eerste niveau verwijst naar een "kwantitatieve benadering" van de cassatiemiddelen die op deze bepalingen zijn gegrond, meer bepaald de frequentie waarmee zij voor het Hof van Cassatie worden aangevoerd. Dat wordt het eerste voorwerp van deze studie.

Tweede niveau. "De wezenlijke opdracht van het Hof van Cassatie"² bestaat erin te waken over de eenheid in de uitlegging van het recht. Aldus heeft het Hof de eenheid bewerkstelligd van de rechtspraak inzake de rechten en vrijheden die door het EVRM en zijn protocollen worden beschermd. De analyse die aldus uit 's Hofs rechtspraak voortvloeit vormt het tweede luik van deze studie. Dat luik heet "kwalitatieve benadering" omdat de nadruk hier ligt op de inhoud van de Rechten van de Mens die in het EVRM wordt aangegeven. De justitiabelen en de praktijkjuristen hebben er ongetwijfeld belang bij dat die inhoud duidelijk wordt belicht.

¹ Dit hoofdstuk is opgesteld door referendaris G.-F. Raneri (inleiding en afdeling 1) en door referendaris A. De Wolf (afdeling 2), o.l.v. voorzitter I. Verougstraete, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en afdelingsvoorzitter M. Lahousse.

² Zie in dat verband, « Voltallige zittingen voor een eenduidige interpretatie van het recht », plechtige openingsrede van procureur-generaal J. du Jardin op 3 september 2001, A.C. 2001, 3 e.v.

Afdeling 1 - Kwantitatieve benadering

A. Methodologie en afbakening

Het statistisch onderzoek loopt over een periode van drie maanden, meer bepaald de arresten die tijdens de maanden oktober 1999, 2000 en 2001 door de drie kamers van het Hof zijn gewezen. Een steekproef op grond van één maand per jaar is statistisch significant.

De studie wil de arresten belichten waarin een middel wordt aangevoerd dat steunt op een schending van het EVRM of een middel dat steunt op de miskenning van de Rechten van de Mens zonder specifiek een bepaling van het EVRM aan te voeren. Daarom is het onderzoek enkel relevant als het cassatieberoep ontvankelijk wordt verklaard, als daarvan de afstand niet is vastgesteld, en als er cassatiemiddelen worden aangevoerd binnen de vereiste termijnen en overeenkomstig de voorgeschreven vormvereisten. Niet relevant zijn de arresten die zijn gewezen op grond van vorderingen tot verwijzing van een rechtbank naar een andere wegens gewettigde verdenking of openbare veiligheid, vorderingen tot herziening of tot regeling van rechtsgebied. Ook de arresten inzake gerechtelijke bijstand werden buiten beschouwing gelaten.

Middelen waar een aantasting van de Rechten van de Mens worden aangevoerd, ongeacht of die op een bepaling van het EVRM wordt gebaseerd, worden in aanmerking genomen. Het inventariseren is overigens *expressis verbis* gebeurd, dat wil zeggen enkel aan de hand van de wettelijke grondslag die eiser heeft gehanteerd, zelfs als het recht van de Mens waarvan de miskenning wordt aangevoerd ook in het EVRM is vastgelegd. Aldus, als een bepaald recht van de Mens of een bepaalde fundamentele vrijheid aan een bepaalde tekst wordt gekoppeld (Grondwet, Internationaal Verdrag Burgerlijke en Politieke rechten van 19 december 1966, ...) of als een algemeen beginsel van het recht wordt betiteld (recht van verdediging, ...), of gewoon als dusdanig wordt vermeld (het recht van verdediging, ...) en niet op het EVRM werd gegrond, hoewel het daarin is vastgelegd, wordt het niet onder dat verdrag geïnventariseerd. De rechten die voorkomen in het EVRM maar die door eiser tot cassatie niet met dat verdrag in verband zijn gebracht worden afzonderlijk behandeld.

Tot slot dient te worden benadrukt dat een middel dat is afgeleid uit het EVRM weliswaar in de regel voor het eerst voor het Hof van Cassatie mag worden opgeworpen, maar alleen op voorwaarde dat de beoordeling van de gegrondheid van dat middel geen onderzoek van de feitelijke omstandigheden of een feitelijke beoordeling impliceert³. Een dergelijke vereiste beïnvloedt ongetwijfeld de statistische resultaten.

³ Zie inz. Cass. 23 januari 2002, P.02.0054.F.

⁴ Echter, wanneer de eiser de overschrijding van de redelijke termijn wegens de duur van het beraad van de appèlrechters aanvoert, dan kan het middel voor het eerst voor het Hof worden aangevoerd en kan het Hof niet anders dan in feite onderzoeken of de redelijke termijn al dan niet is overschreden.

Zie Cass. 30 juni 2000, A.C. 2000, nr. 424; 13 februari 2001, A.C. 2001, nr. 86; *contra* Cass. 10 februari 1999, A.C. 1999, nr. 77; zie ook de noot van F. Kutty onder Cass. 10 februari 1999 en 30 juni 2000 in R.C.J.B. 2002, 63 e.v.

B. Resultaten**1. 1999**

OKTOBER 1999	
Aantal uitgesproken arresten	273
Aantal pertinente arresten	155
Aantal arresten warvaan het cassatiemiddel Rechten van de Mens beoogt	45
Aantal arresten waarin het cassatiemiddel een bepaling van het EVRM beoogt	18
Aantal arresten waarin geen bepaling van het EVRM uitdrukkelijk wordt aangewezen, hoewel het recht aangevoerd in het middel daarin is vastgelegd	27

273 arresten werden uitgesproken in oktober 1999, 155 daarvan vallen volgens de vorenvermelde criteria binnen het bestek van deze studie. In 29 pct.⁵ van de gevallen werd de miskenning van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden aangevoerd, 12 pct. betreft een bepaling van het EVRM. Bovendien treffen 17 pct. van de gevallen een recht dat in het EVRM wordt gewaarborgd, hoewel het cassatiemiddel niet uitdrukkelijk naar het verdrag verwijst.

2. 2000

OKTOBER 2000	
Aantal uitgesproken arresten	425
Aantal pertinente arresten	187
Aantal arresten warvaan het cassatiemiddel Rechten van de Mens beoogt	47
Aantal arresten waarin het cassatiemiddel een bepaling van het EVRM beoogt	30
Aantal arresten waarin geen bepaling van het EVRM uitdrukkelijk wordt aangewezen, hoewel het recht aangevoerd in het middel daarin is vastgelegd	17

⁵ De percentages vermeld in deze afdeling zijn afgerond tot de eenheid die direct inferieur of superieur is, al naar gelang het cijfer na de komma al dan niet 5/10den bereikt.

In de maand oktober 2000 werden 425 arresten uitgesproken, daarvan zijn er 187 van belang in het kader van dit onderzoek. In 25 pct. werden de Rechten van de Mens aangevoerd en 16 pct. betreft een bepaling van het EVRM. Bovendien heeft 9 pct. betrekking op een recht dat in het EVRM wordt beschermd, hoewel het cassatiemiddel niet uitdrukkelijk naar het verdrag verwijst.

3. 2001

OKTOBER 1999	
Aantal uitgesproken arresten	348
Aantal pertinente arresten	204
Aantal arresten warvaan het cassatiemiddel Rechten van de Mens beoogt	74
Aantal arresten waarin het cassatiemiddel een bepaling van het EVRM beoogt	42
Aantal arresten waarin geen bepaling van het EVRM uitdrukkelijk wordt aangewezen, hoewel het recht aangevoerd in het middel daarin is vastgelegd	27

In 74 van 204 pertinente arresten werden de Rechten van de Mens aangevoerd, dat is een gemiddelde van 36 pct. In 21 pct. van de gevallen gaat het om een bepaling van het EVRM. Bovendien heeft 13 pct. betrekking op een recht dat in het EVRM wordt erkend, hoewel het cassatiemiddel niet uitdrukkelijk naar het verdrag verwijst. Ten slotte voerde de eiser in vijf gevallen schending aan van een recht van de mens dat niet is beschermd door het verdrag.

4. Slotbeschouwingen

Uit bovenstaande gegevens volgt dat gemiddeld :

- In 30,14 pct. van de aan het Hof voorgelegde zaken, een cassatiemiddel op de miskenning van Rechten van de Mens of van een fundamentele vrijheid steunt;
- In 16,8 pct. van de gevallen dat middel uitdrukkelijk naar het EVRM verwijst;
- In de overige 13,25pct. van de gevallen betreft het middel een recht of een vrijheid die in het EVRM worden gewaarborgd, hoewel eiser tot cassatie dat recht of die vrijheid niet op het verdrag heeft gegrond.

Afdeling 2 - Inhoudelijk overzicht van de rechtspraak

A. Afbakening van het overzicht

Ter illustratie van de toepassing en interpretatie die het Hof van Cassatie aan de rechten en vrijheden neergelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM)⁶ heeft gegeven, volgt hierna een overzicht van de rechtspraak van het Hof inzake de artikelen 3, 5, 6, 7, 8, 10 en 13 EVRM.⁷ Aangezien artikel 14 EVRM geen autonoom karakter heeft,⁸ maar steeds samen met een andere materieelrechtelijke bepaling van het Verdrag moet worden onderzocht, wordt de rechtspraak betreffende dit artikel niet afzonderlijk behandeld.⁹

Het overzicht berust op een doorlichting van de gepubliceerde arresten van het Hof die in 1999, 2000, 2001 werden uitgesproken en dit zowel door de strafkamer, de burgerlijke kamer als de sociale kamer.¹⁰ Ook de voor publicatie vatbare arresten die in de loop van 2002 voor 31 augustus zijn uitgesproken, worden opgenomen. In voetnoot bij de arresten wordt aangegeven welke de aard is van de zaak waarop zij betrekking hebben, behalve indien het strafzaken betreft of wanneer de tekst voor zich spreekt.

B. Artikel 3 EVRM: verbod van foltering

1. Algemeen

Artikel 3 EVRM bepaalt dat niemand mag onderworpen worden aan foltering noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen.

Onder folteringen of onmenselijke handelingen in de zin van het artikel worden die handelingen begrepen waarbij op doelbewuste wijze hevige pijn of ernstig leed van fysieke of psychische aard wordt toegepast met het oog op het bekomen van informatie of bekentenissen van het slachtoffer, de bestraffing van het slachtoffer of het onder druk zetten of intimideren van het slachtoffer.¹¹ Vernederende behandelingen zijn handelingen die diegenen die eraan

⁶ Voor een overzicht van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in de verschillende rechtstakken: zie R. Lawson en E. Myer (eds.), *50 jaar Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens*, NJCM Bulletin, Nederlands Tijdschrift voor de mensenrechten, Leiden, 2000; V. Berger, *Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*, Paris, Sirey, 2002.

⁷ Over de directe werking van deze artikelen in het Belgisch recht: zie J. Velu en R. Ergec, "La Convention européenne des droits de l'homme", *R.P.D.B.*, Compl. VII, Brussel, Bruylant, 1990, nr. 243, nr. 300, nr. 391, nr. 625, nr. 647, nr. 737 en nr. 113.

⁸ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1056.F.

⁹ I. Daugareilh, "La Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales et la protection sociale", *RTDEur* 37, 2001, 128.

¹⁰ In het totaal werden voor deze inhoudelijke benadering een 175-tal arresten onder de loep genomen en dit tot 15 juli 2002.

worden onderworpen, in zijn ogen of in de ogen van derden krenken of in zijn menselijke waardigheid aantasten. Het enkele feit dat een onderzoeksge-recht zitting houdt in de gevangenis maakt in die zin geen vernederende behandeling uit.¹² Inzake het vernederende karakter van de straf, ten slotte, oordeelt het Hof dat waar elke strafrechtelijke veroordeling wel vernederend kan zijn, het verboden vernederende aspect van de straf afhangt van het geheel der omstandigheden, inzonderheid de aard, de context en de uitvoeringsmodaliteiten van de straf en dat, bovendien, artikel 3 vereist dat de vernedering een minimum van zwaarwichtigheid heeft. Het Hof oordeelt dat een bestraffing met de zeer zware geldboeten die de wetgever op douanemis-drijven heeft gesteld om te beletten dat fraude zou worden gepleegd met het oog op de enorme winst die men ermee kan maken, op zich noch onmenselijk noch vernederend is.¹³ Binnen de bij de wet en het EVRM gestelde per-ken bepaalt de rechter alleszins in feite en derhalve onaantastbaar de sanc-tie die hij in verhouding acht met de zwaarte van de bewezen verklaarde inbreuken. Het Hof van Cassatie vernag daarbij nochtans na te gaan of uit de vaststelling en overwegingen van de bestreden beslissing niet blijkt dat werd geoordeeld met miskenning van artikel 3 EVRM. Aldus oordeelt het Hof dat uit de omstandigheid dat dezelfde zware sanctie werd toegepast in hoger beroep terwijl het aantal bewezen verklaarde telastleggingen verminderd werd op zichzelf geen onevenredigheid kan worden afgeleid van de tucht-sanctie die een architect voor negen maanden schorst in de uitoefening van zijn beroep.¹⁴

2. Vreemdelingen

De regelmatige hechtenis van een vreemdeling tegen wie een uitzettings-procedure wordt gevoerd levert, op zich, geen onmenselijke of vernederen-de behandeling op; dat is evenmin het geval, wanneer de hangende uitzet-tingsprocedure voorlopig niet ten uitvoer wordt gelegd, in afwachting van een beslissing over de vordering van die vreemdeling tot schorsing van zijn repa-triëring.¹⁵ De beslissing waarbij de verwijdering van een vreemdeling bevolen wordt, kan evenwel leiden tot een situatie die onder de toepassing valt van artikel 3 EVRM, als er ernstige gronden bestaan om te vrezen dat de betrok-kene, na zijn verwijdering, bedreigd zal worden met folteringen, onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen.¹⁶

¹² Cass. 18 mei 1999, A.C. 1999, nr. 288.

¹³ Cass.. 4 april 2000, A.C. 2000, nr. 224.

¹⁴ Cass. 18 mei 1999, A.C. 1999, nr. 288.

¹⁵ Cass.. 28 februari 2002, D.01.0008.N.

¹⁶ Cass. 31 juli 2001, P.01.1011.F.

¹⁷ Cass. 21 maart 2001, P.01.0163.F.; Cass. 14 maart 2001, P.01.0179.F.: mede op grond van de overweging dat artikel 3 van toepassing is, besluit het Hof in de arresten telkens tot een schen-ding van artikel 13 EVRM: zie hierover verder bij de bespreking van artikel 13 EVRM. Over de bevoegdheid van de rechter in kort geding in dat geval: Cass. 16 maart 2000, A.C. 2000, nr. 183.

C. Artikel 5 EVRM: recht op vrijheid en veiligheid

Artikel 5.1, a tot f, EVRM somt op limitatieve wijze de gevallen op waarin sprake kan zijn van vrijheidsberoving. Deze betreffen niet alleen situaties als deze van vrijheidsberoving na veroordeling of voorlopige hechtenis maar omvatten bijvoorbeeld ook detentie van minderjarigen, geesteszieken,¹⁷ of de hechtenis van een persoon tegen wie een uitwijzingsprocedure hangende is.¹⁸ Voor de besproken periode situeren de uitspraken van het Hof zich meestal in het domein van de voorlopige hechtenis.¹⁹ Een enkele keer wordt uitspraak gedaan inzake vrijheidsberoving in geval van uitlevering.²⁰

Artikel 5.2 EVRM voorziet in een recht op informatie in geval van aanhouding. Lid 4 en 5 waarborgen aan eenieder die door arrestatie of gevangenhouding van zijn vrijheid is beroofd, respectievelijk een recht op voorziening bij de rechter en een recht op schadeloosstelling in geval van schending van de verdragsbepalingen. Artikel 5.3 EVRM, ten slotte, waarborgt een aantal rechten in het geval van voorlopige hechtenis in het bijzonder.

1. Recht op informatie

Artikel 5.2 EVRM bepaalt dat de van zijn vrijheid beroofde persoon het recht heeft om op de hoogte te worden gebracht van de redenen van zijn arrestatie en van alle beschuldigingen welke tegen hem zijn ingebracht. Het artikel vereist niet dat de Belgische onderzoeksrechter, die een vreemdeling - ingevolge een verzoek tot uitlevering uitgaande van een buitenlandse overheid - voorlopig onder aanhoudingsbevel plaatst - deze persoonlijk op de hoogte dient te brengen van de redenen van zijn arrestatie en van alle beschuldigingen die tegen hem zijn ingebracht, in een taal die hij verstaat. De onderzoeksrechter mag deze opdracht aan een door hem aangewezen persoon toevertrouwen.²¹

2. Recht op voorziening bij de rechter

Artikel 5.4 EVRM waarborgt een recht op voorziening bij de rechter opdat deze op korte termijn beslist over de wettigheid van de gevangenhouding en de invrijheidstelling beveelt indien de gevangenneming onrechtmatig is. Uit de hierna opgenomen rechtspraak²² blijkt dat een voorziening bij een onpartijdige en onafhankelijke rechter wordt bedoeld²³ en dat de procedure bepaald waarborgen moet inhouden.

(1) Onpartijdige en onafhankelijke rechter

Uit de omstandigheid alleen dat een raadsheer bij het hof van beroep uitspraak doet over de handhaving van de voorlopige hechtenis van een beklaagde, die een verzoek tot invrijheidstelling bij de correctionele rechtbank heeft ingediend, nadat voornoemde magistraat kennisgenomen heeft van een door die beklaagde tegen de leden van de voormelde rechtbank ingestelde vordering tot wraking, kan geen schending van artikel 5.4 EVRM worden afgeleid.²⁴

(2) Inzage dossier

Artikel 5.4 EVRM impliceert wel dat de verdachte die hierom verzoekt, het recht heeft om, vóór de opening van het debat voor het onderzoeksgerecht dat uitspraak moet doen over de handhaving van de voorlopige hechtenis, inzage te nemen van de desbetreffende stukken van het dossier.²⁵ De bepaling houdt anderzijds niet in dat de verdachte het dossier dat hij reeds kon inzien ter gelegenheid van de rechtspleging voor de raadkamer, opnieuw kan inzien.²⁶ Dit is bijvoorbeeld het geval indien de verdachte overeenkomstig artikel 21, § 3, of artikel 22, derde lid, van de Wet Voorlopige Hechtenis, reeds inzage heeft kunnen nemen vóór de terechtzitting van de raadkamer.²⁷

De genoemde beperking van artikel 5.4 EVRM m.b.t. de inzage geldt evenwel niet indien nieuwe stukken bij het dossier worden gevoegd.²⁸ De eerbiediging van het recht van verdediging en inzonderheid de regel van het contradictoire debat in verband met deze nieuwe stukken wordt gewaarborgd door de kennisgeving aan de verdachte en zijn raadsman dat het dossier voor de terechtzitting ter inzage te hunner beschikking staat, zonder dat van het bestaan van nieuwe stukken melding moet worden gemaakt.²⁹

²² Er is evenwel geen sprake van een volledige parallel met artikel 6.1 EVRM: zie M. de Salvia, o.c., 1998, 97, nr. 207.

²³ Zie ook Jaarverslag van het Hof, 2000-2001, 187 en de verwijzing aldaar en o.a. J. Pradel en G. Corstens, *Droit Pénal Européen* 1999, Dalloz, 333, nr. 315.

²⁴ Cass. 19 januari 2000, A.C. 2000, nr. 48.

²⁵ Cass. 5 januari 2000, A.C. 2000, nr. 10.

²⁶ Cass. 27 juni 2000, P.00.0946.N.

²⁷ Cass. 13 juli 1999, A.C. 1999, nr. 415.

²⁸ Cass. 27 juni 2000, P.00.0946.N.; Cass. 13 juli 1999, A.C. 1999, nr. 415.

²⁹ Cass. 13 juli 1999, A.C. 1999, nr. 415.

¹⁷ Zie voor een gedetailleerde bespreking J. Pradel en G. Corstens, *Droit Pénal Européen* 1999, Dalloz, 326 e.v.; M. de Salvia, *Compendium de la CEDH*, 1998, 56-78, nr. 2-108.

¹⁸ Cass. 31 juli 2001, P.01.1011.F.

¹⁹ Voor een studie over de voorlopige hechtenis: W. Vandeputte, 'De voorlopige hechtenis in België getoetst aan artikel 5 EVRM', *Jura. Falc.*, 2000-2001, 12-46.

²⁰ Cass. 28 maart 2000, A.C. 2000, nr. 209.

²¹ Cass. 28 maart 2000, A.C. 2000, nr. 209; zie over deze bepaling ook Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België, 2000-2001, 219.

(3) Berichtgeving omtrent plaats, dag en uur van terechtzitting

De bepaling van artikel 5.4 EVRM vereist niet dat de verdachte persoonlijk bericht wordt gegeven van de plaats, dag en uur van de terechtzitting van de kamer van inbeschuldigingstelling waarop het hoger beroep tegen de beschikking van de raadkamer die de voorlopige hechtenis handhaaft, zal worden behandeld.³⁰

(4) Getuigen

Evenmin is het onderzoeksgerecht uit hoofde van artikel 5.4 EVRM er toe verplicht om, wanneer het, bij de uitspraak over de handhaving van de voorlopige hechtenis, nagaat of er ernstige aanwijzingen van schuld blijven bestaan, elk getuigenis dat afgenomen is in ruil voor de invrijheidstelling van de getuige, uit het debat te weren.³¹

3. Voorlopige hechtenis in het bijzonder

Ten aanzien van de voorlopige hechtenis bepaalt artikel 5.3 EVRM vooreerst dat eenieder die gearresteerd is of gevangen gehouden wordt het recht heeft onmiddellijk voor een rechter te worden geleid en vervolgens het recht heeft binnen een redelijke termijn berecht te worden of hangende het proces in vrijheid te worden gesteld. In tegenstelling tot artikel 6.3, c, EVRM dat eenieder die voor een vonnisgerecht wordt vervolgd het recht heeft bijstand te hebben van een raadsman van zijn keuze kent artikel 5.3 EVRM hetzelfde recht niet toe aan de aangehouden of gedetineerde persoon.³² Er dient tevens te worden opgemerkt dat de bedoelde bepaling aangaande redelijke termijn, niet van toepassing is op de aanhouding of de regelmatige hechtenis van een persoon teneinde deze te beletten op onregelmatige wijze het grondgebied binnen te komen, hetzij op een persoon waartegen een procedure tot uitzetting of uitlevering hangende is.³³

(1) Redelijke termijn in geval van voorlopige hechtenis

Het merendeel van de onderzochte arresten betreft de toepassing van de redelijke termijn bedoeld in 5.3 EVRM.³⁴ Er moet worden opgemerkt dat wanneer de voorziening gericht is tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij uitspraak wordt gedaan over de exceptie betreffende artikel 5.3 EVRM zij niet ontvankelijk is indien zij gericht is tegen een beslissing die geen eindbeslissing is in de zin van artikel 416, eerste lid, van het wetboek van Strafvordering, noch uitspraak doet over een geschil inzake bevoegdheid noch uitspraak doet met toepassing van de artikelen 135 en

³⁰ Cass. 27 juni 2000, P.00.0946.N.

³¹ Cass. 24 februari 1999, A.C. 1999, nr. 114.

³² Cass. 31 oktober 2001, P.01.1384.F.

³³ Cass. 10 april 2002, P.02.0365.F.

³⁴ Toepassing: Cass. 24 maart 1999, A.C. 1999, nr. 181; zie voor een bespreking ook het Jaarverslag van het Hof, 2000-2001, 219.

235bis van voornoemd wetboek. De mogelijke overschrijding van de bij de vermelde verdragsbepaling gewaarborgde redelijke termijn levert geen grond van nietigheid, niet-ontvankelijkheid of verval van de strafvordering op.³⁵

Centraal in de beslissingen die betrekking hebben op de redelijke termijn inzake voorlopige hechtenis staan het begrip en de beoordeling van de redelijke duur van de hechtenis. De onderzoeksgerechten verantwoorden de handhaving van de voorlopige hechtenis op grond van de bij de wet van 20 juli 1990 opgelegde criteria, voor zover die hechtenis de redelijke termijn, als bedoeld in artikel 5.3 EVRM niet overschrijdt.³⁶ Deze laatste bepaling legt de verplichting op de verdachte in vrijheid te stellen vanaf het tijdstip waarop de handhaving van de hechtenis onredelijk wordt.³⁷ De redelijkheid van de handhaving van de hechtenis moet dan niet in abstracto, maar in het licht van de gegevens van elke zaak worden beoordeeld.³⁸ Niets belet dat de rechter bij de handhaving van de voorlopige hechtenis rekening houdt met strafbare feiten die niet in de telastlegging zijn opgenomen, maar die wel in de stukken van het onderzoek vermeld worden en waarvoor tal van onderzoeksdochten aan de gang zijn die betrekking kunnen hebben op de verdachte.³⁹

Het is dan de taak van het Hof van Cassatie na te gaan of de appèlrechters uit de feiten die zij op onaantastbare wijze hebben vastgesteld, wettig hebben kunnen afleiden dat de redelijke termijn niet is overschreden.⁴⁰ Indien bijvoorbeeld een arrest op het verweer van de beklaagde dat de bij artikel 5.3 EVRM bepaalde redelijke termijn is overschreden, niet nagaat of de verdere handhaving van de voorlopige hechtenis, in het licht van de feitelijke gegevens van de zaak, redelijkerwijs verantwoord was, doch alleen antwoordt dat op grond dat die zaak, gelet op de omvang en de complexiteit ervan de redelijke termijn niet was overschreden, geen enkele onverantwoorde vertraging heeft opgelopen, dan verantwoordt dit arrest zijn beslissing niet naar recht.⁴¹ Dit is wel het geval voor een arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling, dat besluit dat de redelijke termijn niet wordt overschreden en de voorlopige hechtenis handhaaft met verwijzing naar de aard en de complexiteit van de aan de verdachte verweten feiten, de moeilijkheid om eenieders rol te bepalen, de witwasmechanismen en de complexe operaties die de verdachte vermoed wordt in het buitenland te hebben opgezet om de waarheid doelbewust te verbergen, en de handelingen die het onderzoek langer en ingewikkelder hebben gemaakt.⁴² Om te oordelen of de in artikel 5.3 EVRM bepaalde rede

³⁵ Cass. 19 januari 2000, A.C. 2000, nr. 47.

³⁶ Cass. 22 september 1999, A.C. 1999, nr. 481.

³⁷ Cass. 16 februari 2000, A.C. 2000, nr. 130; Cass. 24 maart 1999, A.C. 1999, nr. 181.

³⁸ Cass. 16 februari 2000, A.C. 2000, nr. 130; Cass. 8 september 1999, A.C. 1999, nr. 444.

³⁹ Cass. 24 maart 1999, A.C. 1999, nr. 181.

⁴⁰ Cass. 16 februari 2000, A.C. 2000, nr. 130.

⁴¹ Cass. 22 december 1999, A.C. 1999, nr. 699.

⁴² Cass. 29 september 1999, A.C. 1999, nr. 495; voor een andere toepassing zie Cass. 8 september 1999, A.C. 1999, nr. 444.

lijke termijn al dan niet overschreden, is, moet de rechter, die inzake voorlopige hechtenis uitspraak doet, zich plaatsen ten tijde van zijn beslissing. Hij hoeft dus niet na te gaan of de redelijke termijn als bedoeld in artikel 6.1 EVRM zal worden in acht genomen bij de berechting van de zaak zelf.⁴³

(2) Invrijheidsstelling onder voorwaarden

Artikel 5.3 EVRM waarborgt eveneens het recht voor elke aangehouden of gedetineerde persoon in vrijheid te worden gesteld mits de waarborg geboden wordt dat hij op de terechtzitting zal aanwezig zijn. Uit het feit dat de kamer van inbeschuldigingstelling zonder verdere verduidelijking vermeldt "dat een invrijheidsstelling, met naleving van voorwaarden en/of betaling van een borgtocht, niet is aangewezen, aangezien zij in de huidige stand van het onderzoek geen enkele waarborg biedt", kan geen schending van deze bepaling worden afgeleid.⁴⁴

D. Artikel 6 EVRM: recht op een eerlijk proces

Artikel 6 omvat 3 paragrafen, die in hun geheel het recht op een behoorlijke rechtsbedeling waarborgen. De waarborgen van artikel 6.1 EVRM gelden niet alleen bij het bepalen van de gegrondheid van een ingestelde strafvervolgning, maar ook bij het vaststellen van burgerlijke rechten en verplichtingen. Artikel 6.2 EVRM (het vermoeden van onschuld) en artikel 6.3 EVRM (specifieke rechten toegekend aan een beklaagde) omvatten bepalingen die alleen gelden wanneer wegens een strafbaar feit wordt vervolgd.

Een duidelijke en overzichtelijke analyse van artikel 6 EVRM wordt bemoeilijkt door een aantal factoren. Vooreerst zijn er de vele verwarringen in het begrippensarsenaal dat bij artikel 6 hoort. In het Verdrag wordt artikel 6 aangeduid met de titel "het recht op een eerlijk proces", wat met zich meebrengt dat deze titel vaak voor het geheel van artikel 6 wordt gebruikt. Nochtans wordt dit begrip ook aangevoerd om alle in artikel 6.1 EVRM opgesomde waarborgen te vatten⁴⁵ en soms ook wel om enkel het specifieke recht op een eerlijke behandeling van een zaak aan te duiden als onderdeel van artikel 6.1 EVRM.⁴⁶ Hetzelfde geldt voor de term 'recht van verdediging'. Ook dit begrip wordt soms als noemer aangevoerd voor het gehele artikel 6 EVRM of ter aanduiding van specifieke rechten vermeld in artikel 6.1 EVRM⁴⁷ of ook nog om de specifieke rechten bedoeld in artikel 6.3 EVRM aan te duiden.⁴⁸

Verder worden bepaalde van de waarborgen opgesomd in artikel 6.2 en artikel 6.3 EVRM ook geacht te zijn vervat in het meer algemeen recht op een eerlijke behandeling van de zaak dat terug te vinden is in artikel 6.1 EVRM.⁴⁹ Dit laat toe dat ook bij de geschillen die burgerlijke rechten en verplichtingen vaststellen dezelfde waarborgen worden gegarandeerd als de specifieke rechten opgesomd in artikel 6.2 en 6.3 EVRM.⁵⁰

Ten slotte worden sommige van de in het EVRM opgesomde rechten, zoals bijvoorbeeld het recht van verdediging, het recht op een eerlijk proces, de onpartijdigheid van de rechter,⁵¹ in het nationale recht ook gewaarborgd door de algemene rechtsbeginselen.⁵² In sommige arresten van het Hof wordt dit onderscheid duidelijk gemaakt.⁵³ In andere gevallen wordt dit onderscheid niet met zoveel woorden in het arrest zelf gemaakt.⁵⁴ Dit alles leidt tot een gemengd gebruik van de begrippen in de praktijk. Soms wordt een schending van artikel 6 EVRM aangehaald zonder verdere aanduiding van het lid⁵⁵ of wordt in het cassatiearrest niet uitdrukkelijk een verdragsartikel vermeld.⁵⁶

Om al deze redenen worden hierna in de regel alleen die arresten opgenomen waaruit duidelijk blijkt dat de toepassing van artikel 6 of één van zijn leden wordt bedoeld. Voorts werd niet gekozen voor een bespreking op basis van de paragrafen van artikel 6.⁵⁷ Alle waarborgen van artikel 6 kunnen zoals gezegd worden beschouwd als waarborgen van het recht op een eerlijke rechtsbedeling. Daarom en uitgaande van het verslag dat de eerste advocaat-generaal opstelde ten behoeve van een studiebijeenkomst geor-

⁴³ B. Vanlerberghe, 'Het recht op behoorlijke rechtsbedeling anno 2000' in *Gerechtelijk Privaatrecht-Academiejaar 2000-2001 vormingsonderdeel 1*, Themischahier, die keure, Brugge, 2000, 17; M. De Salvia, *compendium de la CEDH, Les principes directeurs de la jurisprudence relative à la Convention européenne des droits de l'Homme*, Ed. Engel, Kehl, Strasbourg, 103.

⁴⁴ Zie voor een voorbeeld in die zin: Cass. 13 september 1999, A.C. 1999, I, nr. 455 (sociale zaak).

⁴⁵ Cass. 9 januari 2002, P.00.0855.F.

⁴⁶ I. Verougstraete, *L'application des principes généraux du droit communautaire par le juge belge*, Rapport établi en vue du colloque organisé par la Cour de cassation de France les 4 et 5 décembre 2000.

⁴⁷ Cass. 16 april 2002, P.01.1325.F; Cass. 24 april 2001, P.99.1247.N; Cass. 27 april 2001, D.00.0005.N (tuchtzaak); Cass. 27 april 2001, C.00.0258.N; Cass. 8 november 2000, A.C. 2000, nr. 607; Cass. 20 juni 2000, A.C. 2000, nr. 382; Cass. 16 januari 2002, P.01.1325.F.

⁴⁸ Maar blijkt dit uit de tekst van het kopje bij het arrest: Cass. 1 juni 1999, A.C. 1999, I, nr. 323; Cass. 18 april 2001, P.01.0033.F; Cass. 21 februari 2001, A.C. 2001, nr. 109; Cass. 14 februari 2001, A.C. 2001, nr. 91.

⁴⁹ Cass. 31 oktober 2001, P.01.1384.F; Cass. 5 april 2000, A.C. 2000, nr. 227; Cass. 31 maart 1999, A.C. 1999, nr. 196.

⁵⁰ Cass. 2 juni 1999, A.C. 1999, nr. 325; Cass. 23 mei 2000, A.C. 2000, nr. 315.

⁵¹ Er wordt dus gekozen voor een *in toto* benadering cf. F. Logghe, 'Over de eerlijke behandeling volgens artikel 6 EVRM, *Jura Falc.* 1996-1997, 278 (271-315).

⁴³ Cass. 2 juni 2002, P.02.0959.N.

⁴⁴ Cass. 31 oktober 2001, P.01.1384.F.

⁴⁵ Cass. 30 november 2000, A.C. 2000, nr. 659 (tuchtzaak).

⁴⁶ Cass. 16 juni 1999, A.C. 1999, nr. 362, met de conclusie van advocaat-generaal Spreutels.

⁴⁷ Impliciet uit Cass. 28 april 1999, A.C. 1999, nr. 244; Cass. 26 september 2001, P.01.0733.F.

⁴⁸ Cass. 2 juni 1999, A.C. 1999, nr. 325.

ganiseerd door het Franse Hof van Cassatie⁵⁸ wordt de tekst gegroepeerd rond vier thema's: het toepassingsgebied, de rechter, het proces en de beslissing.

1. Toepassingsgebied van artikel 6 EVRM

(1) Administratieve sanctie met repressief karakter

Artikel 6.1 EVRM is niet van toepassing op de geschillen over rechten en verplichtingen in belastingzaken, tenzij de rechtspleging in belastingzaken leidt of kan leiden tot een naar aanleiding van een strafvervolguitgesproken straf in de zin van die bepalingen.⁵⁹ Om uit te maken of een administratieve sanctie inzake belastingen een strafsancie is in de zin van artikel 6 EVRM moet nagegaan worden of ze, 1. zonder onderscheid elke belastingplichtige en niet slechts een bepaalde groep met een particulier statuut betreft, 2. een bepaald gedrag voorschrijft en op de naleving ervan een sanctie stelt, 3. niet alleen maar een vergoeding in geld van een schade betreft, maar essentieel ertoe strekt te straffen om de herhaling van gelijkaardige handelingen te voorkomen, 4. stoelt op een norm met een algemeen karakter, waarvan het oogmerk terzelfder tijd preventief en repressief is, 5. zeer zwaar is gelet op het bedrag ervan. Indien na afweging van al deze elementen blijkt dat de strafrechtelijke aspecten de doorslag geven moet de administratieve sanctie inzake belastingen beschouwd worden als een strafsancie in de zin van de vermelde verdragsbepalingen.⁶⁰

(2) Vergoeding op basis van artikel 30 *ter*, §6, eerste lid, Sociale Zekerheidswet

De vergoeding als bedoeld in artikel 30 *ter*, § 6, B, eerste lid, van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, zoals gewijzigd bij Wet 20 juli 1991, is geen strafsancie maar heeft een louter herstellend karakter. Artikel 6.1 EVRM is dus niet van toepassing.⁶¹

⁵⁸ J. du Jardin en J.-F. Leclercq, *L'application de l'article 6, § 1er, de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme dans les procédures civiles et pénales des pays membres de l'Union européenne et dans les pays candidats à l'adhésion*. Rapport national belge établi en vue du colloque organisé par la Cour de Cassation de France les 4 et 5 décembre 2000, 1-38. De lezer wordt naar diezelfde tekst verwezen voor voor een grondige en uitvoerige bespreking van artikel 6.1 in de periode vóór 1999.

⁵⁹ Cass. 31 mei 2002, F.01.0041.F.

⁶⁰ Cass. 25 mei 1999, A.C. 1999, nr. 307 (BTW sanctie). Het Hof wijzigde zijn rechtspraak; zie voor een kritiek op zijn eerdere rechtspraak M. Dassel, "De boeten inzake B.T.W.: strijd met het communautaire recht: de toepassing van de rechten van de mens op het fiscaal recht, via het Europees recht, het geval van de B.T.W.-boeten", *De Belg. Acc.*, afl. 2, 25.

⁶¹ Cass. 8 mei 2000, A.C. 2000, nr. 276 met de conclusie van eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq (sociale zaak).

(3) Procedure op grond van artikel 36, 4°, Jeugdbeschermingswet

Met het arrest dat oordeelt dat niet kan worden beslist dat de minderjarige geen recht op een eerlijk proces heeft gehad omdat hij voor de jeugdrechtsbank is verschenen zonder onderzoek naar zijn persoonlijkheid en zijn milieu, geeft het Hof te kennen dat de jeugdbeschermingsmaatregel bedoeld in de procedure van artikel 36, 4°, Jeugdbeschermingswet onder de toepassing van artikel 6 EVRM valt.⁶²

(4) Tuchtprocedure

Artikel 6.2 EVRM dat bepaalt dat eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd voor onschuldig wordt gehouden totdat zijn schuld volgens de wet wordt bewezen, is niet van toepassing op vervolgingen in tuchtzaken voor de tenlasteleggingen die niet op strafbare feiten in de zin van deze verdragsbepaling betrekking hebben.⁶³ Ook artikel 6.3, b, EVRM dat eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, recht geeft op voldoende tijd en faciliteiten welke nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging is in beginsel niet toepasselijk in een tuchtprocedure waarin de schorsing wordt uitgesproken wegens deontologische fouten.⁶⁴

(5) Opsporings- en gerechtelijk onderzoek in strafzaken

Artikel 6.3, a, EVRM, dat het recht verleent om onverwijld in een taal welke hij verstaat, en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldigingen, heeft betrekking op het recht van verdediging voor het vonnisgerecht, maar is niet van toepassing op de ondervragingen die door de politie worden verricht in de loop van een strafrechtelijk opsporingsonderzoek.⁶⁵ Hetzelfde geldt voor de toepassing van artikel 6.3, c, EVRM en het erin vervatte recht om zichzelf te verdedigen en zich te laten bijstaan door een raadsman naar keuze bij een vooronderzoek in strafzaken.⁶⁶

(6) Onderzoeksgerechten

De bepalingen van artikel 6 EVRM zijn, in de regel, niet van toepassing op de onderzoeksgerechten,⁶⁷ tenzij deze uitspraak doen over de gegrondheid van de telastlegging⁶⁸ of over een betwisting die burgerlijke rechten of verplichtingen tot voorwerp heeft,⁶⁹ hetgeen niet het geval is voor het debat voor de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over de regeling van de rechts

⁶² Cass. 13 juni 2001, P.01.0613.F. en de conclusies van advocaat-generaal R. Loop. Zie ook F. Kuty, 'L'applicabilité de l'article 6 de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés à la procédure protectionnelle', *J.T.* 2001, 345-354.

⁶³ Cass. 27 april 2001, C.00.0258. N (tuchtrecht): *in casu* ging het om de tenlastelegging dat beklagde als architect onvoldoende bijstand had verschaft aan de opdrachtgevers.

⁶⁴ Cass. 7 mei 1999, A.C. 1999, nr. 271.

⁶⁵ Cass. 13 februari 2002, P.01.1540.F.

⁶⁶ Cass. 14 december 1999, A.C. 1999, nr. 678.

⁶⁷ Cass. 31 oktober 2001, P.01.1384.F.; Cass. 18 april 2001, P.01.0033.F., Cass. 6 oktober 1999, A.C. 1999, I, nr. 512; Cass. 8 september 1999, A.C. 1999, nr. 444.

⁶⁸ Cass. 21 juni 2000, A.C. 2000, nr. 387.

⁶⁹ Cass. 13 juni 2000, A.C. 2000, nr. 363.

pleging.⁷⁰ Zo heeft meer bepaald artikel 6.3, d, EVRM geen betrekking op de uitoefening van het recht van verdediging voor de onderzoeksgerechten, die een verdachte naar het vonnisgerecht verwijzen.⁷¹ De onderzoeksgerechten zijn wel gebonden door het bepaalde in artikel 6 EVRM in zoverre de niet-naleving van die bepaling, voor de aanhangigmaking bij de bodemrechter, het eerlijk karakter van het proces ernstig in het gedrang kan brengen.⁷²

Artikel 6 EVRM is in ieder geval vreemd aan de uitoefening van het recht van verdediging voor de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over de uitvoerbaarverklaring van een door een buitenlandse overheid verleend bevel tot aanhouding,⁷³ zoals bijvoorbeeld een bevel tot aanhouding door een rechter bij het Internationaal Tribunaal voor Rwanda, met het oog op de overbrenging van de betrokkene naar dit Tribunaal.⁷⁴

(7) Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling⁷⁵

Artikel 6.1 EVRM is niet van toepassing op de vonnisgerechten die, inzake voorlopige hechtenis uitspraak doen over een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling.⁷⁶ Het komt niet toe aan de rechter die uitspraak doet inzake voorlopige hechtenis, met name over het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling, om te oordelen of grieven, waarin de schending wordt aangevoerd van het recht op een eerlijke behandeling van de zaak, binnen een redelijke termijn, door een onpartijdige rechterlijke instantie, gesteld dat zij gegrond zijn, een eerlijk proces voor het vonnisgerecht in de weg staan.⁷⁷

(8) Erkenning als vluchteling

Een betwisting omtrent de hoedanigheid van vluchteling is geen betwisting over burgerlijke rechten en verplichtingen bedoeld in artikel 6.1 EVRM.⁷⁸

2. De rechter

(1) Vereiste dat de rechtbank «bij wet moet zijn ingesteld»

De commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling zijn geen rechtbanken die bij wet zijn ingesteld om te beslissen over de gegrondheid van een beschuldiging in strafzaken, zodat artikel 6 EVRM, niet op die commissies

⁷⁰ Cass. 28 april 1999, A.C. 1999, nr. 246.

⁷¹ Cass. 28 april 1999, A.C. 1999, nr. 246.

⁷² Cass. 10 april 2002, P.02.0058.F; Cass. 6 oktober 1999, A.C. 1999, nr. 512; Cass. 29 september 1999, A.C. 1999, nr. 494.

⁷³ Cass. 8 mei 2001, P.01.0392.N; Cass. 13 juni 2000, A.C. 2000, nr. 363.

⁷⁴ Cass. 23 januari 2002, P.02.0054.F.

⁷⁵ Zie artikel 27 en 30 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (B.S. 14 augustus 1990).

⁷⁶ Cass. 16 februari 2000, A.C. 2000, I, nr. 130; zie ook de verwijzingen in het Jaarverslag van het Hof, 2001, 189.

⁷⁷ Cass. 14 april 1999, A.C. 1999, I, nr. 208; Zie ook Cass. 7 februari 2001, P.01.0168.F wordt gepreciseerd dat de rechter in dat geval niet kan oordelen of een dergelijke grief een eerlijk proces onmogelijk maakt.

⁷⁸ Cass. 16 maart 2000, A.C. 2000, nr. 183.

van toepassing is.⁷⁹ In een eerder arrest benadrukte het Hof dat de uitspraak van deze commissie op een verzoek tot voorwaardelijke invrijheidstelling van een veroordeelde, niet het kenmerk heeft van een beslissing op een voordeeling tot het vaststellen van burgerlijke of politieke rechten en verplichtingen en evenmin van een beslissing op een strafvervolgung.⁸⁰

(2) Toegang tot de rechter⁸¹

(a) *Vertegenwoordiging van de beklaagde door een advocaat*

Wanneer de rechters aan de beklaagde het recht ontzeggen zich te laten vertegenwoordigen door een raadsman en het verzet ongedaan wordt verklaard, wordt hem de mogelijkheid ontnomen zijn verdediging voor te dragen door de raadsman van zijn keuze en wordt aldus artikel 6.1 EVRM geschonken nu vermelde verdragsbepaling rechtstreekse werking heeft in de interne rechtsorde en voorrang heeft op de voor de beklaagde minder gunstige internrechtelijke regel bepaald door het wetboek van strafvordering.⁸²

(b) *Instellen van cassatieberoep (art. 421 Sv.)*

De artikelen 421 Wetboek van Strafvordering en 2 van de wet van 10 februari 1866 bepalen dat het cassatieberoep dat ingesteld wordt door een beklaagde tegen het veroordelend arrest waarbij hij tot een vrijheidstraf is veroordeeld en waarbij zijn onmiddellijke aanhouding is bevolen, slechts ontvankelijk is indien hij die zich voorziet, zich op dat tijdstip effectief in hechtenis bevindt. De niet-ontvankelijkheid van de voorziening die uitsluitend is gestoeld op de omstandigheid dat eiser zich niet als gevangene is komen aanmelden ter uitvoering van de rechterlijke beslissing die het voorwerp van deze voorziening uitmaakt, verplicht de betrokkene er evenwel toe dan reeds zichzelf de vrijheidsbeneming op te leggen die uit de bestreden beslissing voortvloeit, alhoewel deze beslissing pas definitief wordt door de uitspraak over de voorziening of het verwijderen van de voorzieningstermijn. Zodoende wordt hem, met schending van artikel 6.1 EVRM, een last opgelegd die onevenredig zijn recht van toegang tot de bevoegde rechter belemmert. Aangezien deze verdragsbepaling rechtstreekse werking heeft in de interne rechtsorde en voorrang heeft op de minder gunstige internrechtelijke regel van de voormelde wetsbepalingen is de voorziening toch ontvankelijk.⁸³

⁷⁹ Cass. 22 mei 2002, P.02.0372.F; Cass. 5 april 2000, A.C. 2000, nr. 227.

⁸⁰ Cass. 7 maart 2000, A.C. 2000, nr. 159.

⁸¹ Zie in dit verband ook F. Tulkens, 'Programme de cooperation pour le renforcement de l'état de droit. La cassation: champ d'application, nature et gestion du flux des recours' Rapport établi en vue de la Septième Réunion des Présidents des cours suprêmes européennes organisée par le Conseil de l'Europe en collaboration avec la Cour suprême de Géorgie, Tbilissi, les 15-17 avril 2002, 4 e.v.

⁸² Cass. 15 februari 2000, A.C. 2000, nr. 122. Zie hierover ook verder 3. (2) (e) (iii).

⁸³ Cass. 9 maart 1999 (voltallige zitting), A.C. 1999, nr. 142, R.P.D.C. 2000, 339, met noot F.C., jaarverslag 1999, 186. Zie ook F. Kuty, 'Le droit à être représenté par un avocat devant les juridictions de fond et la recevabilité du pourvoi en cassation introduit par un condamné fugitif', J.L.M.B. 2001, 1009, nr. 9; impliciet in Cass. 4 september 2001, P.01.0687.N, zie B. De Gryse, 'Het recht op vertegenwoordiging van de afwezige beklaagde voor wie nog rechtsmiddelen openstaan', A.J.T. 2001-02, 578-580.

(c) Administratieve sanctie met repressief karakter

Artikel 6.1 EVRM verzet zich niet tegen een stelsel waarbij de vervolging en sanctionering van inbreuken op de fiscale reglementering aan het bestuur wordt toevertrouwd, mits de belastingplichtige de opgelegde sanctie kan laten controleren door een rechterlijke instantie die alle garanties biedt welke in die bepalingen worden omschreven.⁸⁴ De rechter mag bij de toetsing van een administratieve sanctie, die een repressief karakter heeft in de zin van artikel 6 EVRM, de wettelijkheid van die sanctie onderzoeken en in het bijzonder nagaan of die sanctie verzoenbaar is met de dwingende eisen van internationale verdragen,⁸⁵ en van het interne recht, met inbegrip van de algemene rechtsbeginselen.⁸⁶ Dit toetsingsrecht moet de rechter in het bijzonder toelaten na te gaan of de straf niet onevenredig is met de inbreuk zodat het aan de rechter staat te onderzoeken of het bestuur naar redelijkheid kon overgaan tot het opleggen van een administratieve geldboete van zodanige omvang en inzonderheid acht mag slaan op de zwaarte van de inbreuk, de hoogte van reeds opgelegde sancties en de wijze waarop in gelijkaardige gevallen werd geoordeeld.⁸⁷ Dit toetsingsrecht houdt niet in dat de rechter om loutere redenen van opportuniteit en tegen wettelijke regels in, de boete kan kwijtschelden of verminderen.⁸⁸

(d) Scheiding van Kerk en Staat – Toegang tot de rechter

Krachtens het in de Grondwet gehuldigde beginsel van niet-inmenging van de Staat in de interne organisatie van de erediensten, hebben de hoven en rechtbanken niet het recht te oordelen over de billijkheid van de procedure die geleid heeft tot de beslissing van de bisschop om aan een bedienaar van een eredienst, lid van de clerus van de katholieke eredienst, zijn juridische en pastorale taak te ontnemen. De rechter is bijgevolg niet bevoegd, zelfs niet in kort geding, om op grond van de rechten van de mens of het recht van verdediging te bevelen dat de bedienaar van de eredienst zijn pastorale taak verder zou vervullen.⁸⁹

⁸⁴ Cass. 5 februari 1999, A.C. 1999, I, nr. 67 en 68 met de conclusie van advocaat-generaal P. Goeminne (administratieve sanctie).

⁸⁵ Cass. 5 februari 1999, A.C. 1999, I, nr. 67 en 68 met de conclusie van advocaat-generaal P. Goeminne (administratieve sanctie).

⁸⁶ Cass. 24 januari 2002, C.00.0307.N-C.00.0599.N; Cass. 24 januari 2002, C.00.0234.N-C.00.0442.N. Zie ook artikel M. Dasse, *l.c.*, 30.

⁸⁷ Cass. 24 januari 2002, C.00.0234.N - C.00.0442.N. Zie over deze problematiek ook M. Maus, 'Kanttekeningen rond de fiscaal-administratieve sancties en de fiscale geschillenprocedure in het licht van art. 6 EVRM', *T.F.R.* 1999, 332-361.

⁸⁸ Cass. 24 januari 2002, C.00.0307.N - C.00.0599.N.

⁸⁹ Cass. 3 juni 1999, (verenigde kamers), A.C. 1999, nr. 330, met de conclusie van procureur-generaal J.-M. Piret.

(e) Dagvaarding in strafzaken – Recht op een dubbele aanleg

Artikel 6 EVRM waarborgt niet het recht om voor een onderzoeksgerecht te verschijnen,⁹⁰ noch het recht op een rechtspraak in twee instanties.⁹¹ Uit het artikel volgt evenmin dat een tuchtrechtelijk vervolgde geneesheer het recht heeft om hoger beroep in te stellen.⁹²

Hoewel artikel 2, §1 van het Protocol nr. 7 van het Verdrag wel bepaalt dat eenieder die door een rechtbank aan een misdrijf schuldig wordt verklaard, het recht heeft de schuldigverklaring of veroordeling door een hoger rechtscollege te laten onderzoeken heeft het artikel geen uitwerking in de interne rechtsorde aangezien het voormelde protocol door België niet werd ondertekend.⁹³

(f) Prejudiciële vraagstelling - Arbitragehof

De rechtscollages waarvan de beslissing vatbaar is voor cassatieberoep zijn niet verplicht het Arbitragehof te vragen om bij wege van een prejudiciële beslissing uitspraak te doen over een vraag betreffende de schending, o.m. door een wet, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, wanneer zij van oordeel zijn dat die wet die grondwetsbepalingen kennelijk niet schendt. Indien voormelde rechtscollages om die reden weigeren een dergelijke vraag aan het Arbitragehof te stellen, schenden zij artikel 6 EVRM niet.⁹⁴

(g) Recht op rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie

Ingevolge het arrest Aerts t. België van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 30 juli 1998 werd de wijze waarop het Hof van Cassatie rechtsbijstand verleent, grondig gewijzigd.⁹⁵ In het arrest Del Sol t. Frankrijk van 26 februari 2002 preciseert het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat niets belet dat de rechtsbijstand in civiele zaken wordt geweigerd bij gebrek aan een ernstig cassatiemiddel, voor zover dat de inrichting van het systeem van rechtsbijstand in concreto waarborgen inhoudt, die een arbitraire toepassing van het criterium uitsluiten. Het arrest Del Sol is ten slotte, tevens opmerkelijk in zoverre het arrest de vereiste dat de rechtsonderhorige moet worden bijgestaan door een gespecialiseerd advocaat, niet langer als strijdig ziet met artikel 6 EVRM.⁹⁶

⁹⁰ zie ook Cass. 13 juni 2001, P.01.0407.F met de conclusie van procureur-generaal J. du Jardin.

⁹¹ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1056.F.

⁹² Cass. 20 december 2001, D.00.0032.N.

⁹³ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1056.F. Zie voor verdere informatie m.b.t. het ondertekenen van Verdragen inzake Mensenrechten door België: <http://conventions.coe.int/treaty/FR/cadreprincip.htm>. Zie verder ook R. Lawson, 'Rechtsmiddelen in en om Straatsburg', *Ars Aequi* 2001, 878: die aanstipt dat één en ander wat genuanceerd kan worden in het licht van het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel zoals bepaald in artikel 13 EVRM.

⁹⁴ Cass. 31 mei 2000, A.C. 2000, nr. 336.

⁹⁵ Zie Jaarverslag van het Hof, 1998-1999, 75-95.

⁹⁶ Zie "Opinion dissidente commune de Mme Tulkens en M. Loucaides" onder het arrest Del Sol t. Frankrijk d.d. 26 februari 2002, overweging 2.

(3) Recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter⁹⁷

(a) Toepassingsgebied

Het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie heeft geen betrekking op het openbaar ministerie.⁹⁸

(b) Samenstelling van de militaire rechtbanken

Artikel 102 e.v. van het Wetboek Militaire Strafvordering en de onverenigbaarheden, verboden en ambtsplichten bepaald bij de artikelen 18 tot 27 van de wet van 20 juli 1814 houdende de provisionele instructie voor het hoog Militair gerechtshof, waaraan de militaire leden van het Militaire gerechtshof onderworpen zijn, waarborgen de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van het Militair gerechtshof als gerechtelijke instantie.⁹⁹

(c) Samenstelling van de beroepstuchtraden van de Orde van advocaten

Uit de omstandigheid alleen dat de tuchtraad van beroep van de Orde van advocaten samengesteld is uit vier advocaten en een enkele magistraat, valt niet af te leiden dat dit rechtscollege niet onafhankelijk en onpartijdig is, in de zin van artikel 6.1 EVRM. De waarborgen waarmee artikel 473, vijfde lid, van het Gerechtelijk Wetboek de aanwijzing omringt van de advocaten die kunnen geroepen worden om zitting te nemen in de tuchtraad van beroep, sluit uit dat de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van die advocaten, die ten persoonlijke titel in die raad zitting houden, aangetast kunnen worden door de korte duur van hun aanwijzing.¹⁰⁰

(d) Onpartijdigheid van een lid van de assisenjury

Artikel 6 EVRM staat niet in de weg dat de gezworenen tijdens hun beraad, een schriftelijk verzoek richten tot de voorzitter nopens de mogelijkheid tot vervanging van de hoofdman van de jury : de loutere omstandigheid dat het verzoek tot vervanging als hoofdman is ingegeven door de emotionele toestand van de betrokkene wijst nog niet op enige vooringenomenheid of partijdigheid die deze ongeschikt maakt om verder als gezworene aan de beraadslaging deel te nemen.¹⁰¹

(e) Cumulatie van ambten door de rechter

Het Hof oordeelt dat de omstandigheid dat een op rust gesteld lid van het openbaar ministerie wegens zijn vroeger ambt een pensioen geniet en de eretitel van dit ambt draagt, geen schijn van partijdigheid wekt in de zin van artikel 6.1 EVRM wanneer hij overeenkomstig artikel 102, § 1, Gerechtelijk

⁹⁷ B. Vanlerberghe, 'Het recht op behoorlijke rechtsbedeling anno 2000' in *Gerechtelijk Privaatrecht – Academiejaar 2000-2001* vormingsonderdeel 1, Themiscatier, die Keure, Brugge, 2000, I.c., nr. 43 en nr. 46 telkens met verwijzing naar het arrest Hof Mensenrechten 22 juni 2000, Coëme.

⁹⁸ Cass. 28 april 1999, A.C. 1999 nr. 244.

⁹⁹ Cass. 24 april 2001, P.96.1117.N.

¹⁰⁰ Cass. 30 november 2000, A.C. 2000, nr. 659.

¹⁰¹ Cass. 7 augustus 2001, P.01.0816.N.

Wetboek, als plaatsvervangend raadsheer, benoemd bij toepassing van artikel 207bis, § 1, 3, Gerechtelijk Wetboek, voor het eerst kennis neemt van de zaak.¹⁰² Ook wanneer blijkt dat de voorzitter van het Hof van assisen tot hetzelfde rechtscollege behoort als de voorzitter van het Hof van assisen waarvan het arrest werd vernietigd met betrekking tot de straftoemeting, brengt dit op zich geen partijdigheid met zich mee.¹⁰³

Wanneer het arrest van het hof van beroep is gewezen door de magistraten die alle terechtzittingen over de zaak hebben bijgewoond, onder het voorzitterschap van degene onder hen, die tevens het debat heeft voorgezeten, hebben de appelrechters het bij wet bepaalde recht van de beklagde nageleefd om door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie te worden berecht.¹⁰⁴ Uit de omstandigheid alleen dat het vonnis op verzet van de beklagde door dezelfde rechters is gewezen als het verstekvonnis, valt niet af te leiden dat het op verzet gewezen vonnis niet is gevelde door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie in de zin van artikel 6.1 EVRM. Dit geldt zowel indien het gaat om een enkele rechter,¹⁰⁵ dan wel als het gaat om een rechtscollege.¹⁰⁶

In een arrest van 16 juni 1999 gewezen in voltallige zitting heeft het Hof van Cassatie beslist dat wanneer een raadsheer, die bij beschikking van de voorzitter is aangewezen om een andere raadsheer te vervangen die wettig verhindert is om de uitspraak bij te wonen van het arrest van het hof van beroep waarover hij mede heeft beraadslaagd, deel heeft uitgemaakt van de kamer van inbeschuldigingstelling die uitspraak heeft gedaan over het hoger beroep van de beklagde tegen de beschikking van de raadkamer, die hem naar de correctionele rechtbank heeft verwezen, de loutere aanwezigheid van die magistraat ter zitting op het ogenblik van de uitspraak geen gewettigde verdenking kan wekken aangaande de geschiktheid van het hof van beroep om op onpartijdige wijze uitspraak te doen, aangezien hij niet heeft deelgenomen aan het beraad van het arrest; uit die omstandigheid alleen kan niet worden afgeleid dat de beklagde geen recht heeft gehad op een eerlijk proces in de zin van artikel 6.1 EVRM.¹⁰⁷ Het Hof oordeelt evenwel dat een correctionele rechtbank niet de waarborgen van een onpartijdige rechtbank biedt wanneer deze rechtbank, die de aan de beklagde door de eerster rechter opgelegd straffen bevestigt, is samengesteld met een voorzitter die reeds eerder van de zaak heeft kennisgenomen daar hij in hoedanigheid van voorzitter van de raadkamer de eiser naar het vonnisgerecht verwees.¹⁰⁸

¹⁰² Cass. 7 maart 2000, A.C. 2000, nr. 156.

¹⁰³ Cass. 24 april 2001, P.01.0057.N.

¹⁰⁴ Cass. 4 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 516.

¹⁰⁵ Cass. 16 januari 2002, P.01.1325.F.

¹⁰⁶ Cass. 5 mei 1999 A.C. 1999, I, nr. 263.

¹⁰⁷ Cass. 16 juni 1999 (voltallige zitting), A.C. 1999, I, nr. 362, met de conclusie van advocaat-generaal J. Spreutels, in het bijzonder nr. 17 van de conclusie; Zie J. du Jardin en J.-F. Leclercq, I.c., nr. 23 in fine.

¹⁰⁸ Cass. 24 april 2002, P.02.105.F: ambtshalve ingeroepen schending.

(f) Persoonlijke onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechter

Een rechter wordt tot bewijs van het tegendeel vermoed persoonlijk onpartijdig en onafhankelijk te zijn. De enkele omstandigheid dat de rechter als generaal-majoor chef was van de divisie die de voorafgaandelijke administratieve procedure beslecht heeft kan geen redelijke verdenking doen rijzen omtrent zijn persoonlijke onpartijdigheid en onafhankelijkheid als lid van de zetel van het Militair Gerechtshof in eisers zaak.¹⁰⁹ De partijdigheid van een rechter kan evenmin worden afgeleid uit het feit dat hij geoordeeld heeft dat een door een parketmagistraat ondertekende brief van meet af aan een namaking bleek te zijn, aangezien de aangeklaagde onwettigheid niet te wijten is aan de rechter zelf maar aan een magistraat van het openbaar ministerie.¹¹⁰ Ten slotte, kan men geen schending van artikel 6 EVRM afleiden uit de enkele omstandigheid dat de voorzitter van het Hof van assisen, in het kader van de hem bij artikel 268 van het Wetboek voor Strafvordering verleende bevoegdheden, bij gebrek aan verzet of bezwaar van de beschuldigde of diens raadsman, vóór het sluiten van het debat een ontwerp van vragenlijst aan de juryleden overhandigd heeft.¹¹¹ Daarentegen is de rechter die zich reeds vóór de opening van het debat over de oplossing van het geschil heeft uitgesproken, niet meer gerechtigd om de zaak te beslissen.¹¹²

(g) Gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid - gevolgen

Uit het gebrek aan onafhankelijkheid of onpartijdigheid van de provinciale raad van Orde van apothekers, die optreedt als vonnisgerecht kan niet de nietontvankelijkheid van de tegen eiser ingestelde vervolgingen worden afgeleid.¹¹³

3. Het proces

(1) Recht op een openbare behandeling van de zaak

Het recht op een openbare behandeling van de zaak houdt in dat deze behandeld wordt in een zittingszaal waarvan de deuren openstaan.¹¹⁴ De eerbiediging van het recht op een eerlijke en openbare behandeling van de zaak impliceert eveneens dat wanneer het Arbitragehof een arrest heeft gewezen op een door het Hof van Cassatie gestelde prejudiciële vraag, dat aan de partijen in de cassatieprocedure de gelegenheid wordt gegeven om, schriftelijk vóór de terechtzitting of mondeling ter terechtzitting, hun standpunt te doen kennen omtrent de betekenis van het antwoord van het Arbitragehof en

over de weerslag ervan op de tijdig aangevoerde middelen.¹¹⁵ Het Hof sprak zich daarnaast ook meermaals uit omtrent de openbaarheid van de zittingen inzake tuchtzaken en in de betwistingen met betrekking tot het uitoefenen van een beroep, zoals bijvoorbeeld in het domein van de vastgoedmakers, de architecten, geneesheren, bedrijfsrevisoren en advocaten.¹¹⁶

(2) Recht op een eerlijk proces

(a) Recht op een eerlijk proces in het algemeen¹¹⁷

Zoals aangegeven in de inleiding bij het onderzoek van artikel 6 EVRM wordt het begrip 'recht op een eerlijk proces' vaak aangevoerd als dusdanig, zonder verdere specificatie.¹¹⁸ De toepassingen daarvan zijn divers.

(i) Verschijnen ter zitting

Het verschil in voorlopige hechtenistoestand tussen een beschuldigde die aangehouden ter terechtzitting van het Hof van assisen verschijnt en andere medebeschuldigden die in voorlopige vrijheid verschijnen, ontnemt de aangehouden beschuldigde niet de mogelijkheid van een eerlijk proces en een objectieve beoordeling door de jury.¹¹⁹ Het recht op een eerlijk proces wordt evenmin miskend door het feit alleen dat alle personen die van deelneming aan een misdrijf worden verdacht, niet samen voor dezelfde rechter verschijnen.¹²⁰

(ii) Onderzoeksmaatregelen

Als geen enkele aanvullende onderzoeksmaatregel gevorderd werd dan kan een schending van het recht van verdediging, en met name van het recht op een eerlijk proces, vastgelegd in artikel 6.1 EVRM, niet worden afgeleid uit de omstandigheid alleen dat de correctionele rechtbank niet zelf getracht heeft het gebrek aan bewijzen te verhelpen door een aanvullend onderzoek te bevelen.¹²¹ Evenmin kan uit het enkele feit dat de minderjarige, die met toepassing van artikel 36, 4°, Jeugdbeschermingswet voor de jeugdrechtsbank verschijnt, berecht kan worden zonder onderzoek naar zijn persoonlijkheid en zijn milieu, worden afgeleid dat hij geen recht heeft gehad op een eerlijk proces.¹²²

¹⁰⁹ Cass. 14 december 1999, A.C. 1999, nr. 677.

¹¹⁰ J. du Jardin, J.-F. Leclercq, *l.c.*, nr. 32-37. Zie ook verder I Evaluatie.

¹¹¹ Zie over de aanduiding van de begrippen ook: J. Pradel et G. Corstens, *Droit pénal européen*, Dalloz, 1999, 348, nr. 338.

¹¹² Zie L. Schellekens, 'De tenuitvoerlegging van het vonnis in het licht van artikel 6 EVRM', *Jura Falc.* 1999-2000, 409.

¹¹³ Cass. 20 april 1999, A.C. 1999, nr. 228.

¹¹⁴ Cass. 13 juni 2001, P.01.0407.F.

¹¹⁵ Cass. 26 september 2001, P.01.0733.F.

¹¹⁶ Cass. 13 juni 2001, P.01.0613.F.

¹⁰⁹ Cass. 24 april 2001, P.96.1117.N.

¹¹⁰ Cass. 28 april 1999, A.C. 1999, nr. 244.

¹¹¹ Cass. 31 maart 1999, A.C. 1999, I, nr. 196.

¹¹² Cass. 1 juni 1999, A.C. 1999, I, nr. 323 (beslissing in fiscale zaken).

¹¹³ Cass. 17 mei 2001, D.00.0022.F (tuchtzak (provinciale raad van de Orde van Apothekers)).

¹¹⁴ B. Vanlerberghe, *l.c.*, nr. 31.

(iii) Bevel van herstel - regularisatieprocedure

Het bevelen van het aan de straffordering gekoppelde herstel zonder de afloop van de regularisatieprocedure af te wachten, miskent het recht op een eerlijk proces van de beklaagde niet.¹²³

(iv) Samenstelling tuchtgerecht

Uit de enkele omstandigheid dat eiser zowel in eerste aanleg als in beroep verschenen is voor een tuchtgerecht dat volledig of grotendeels bestond uit leden die het beroep van advocaat uitoefenen, kan niet worden afgeleid dat hij geen eerlijk proces in de zin van artikel 6.1 EVRM heeft gehad.¹²⁴

(v) Anonieme getuigenis

Wanneer een arrest verwijst naar een anonieme getuigenis waarin het uiterlijk van de beklaagde in algemene bewoordingen wordt omschreven en op grond waarvan, samen met een geheel van precieze feitelijke gegevens, die verdachte geïdentificeerd en zijn schuld bewezen kan worden, kan uit deze omstandigheid alleen niet worden afgeleid dat voornoemd getuigenis in de beoordeling van de appèlrechters een doorslaggevende rol heeft gespeeld en dat de beklaagde geen recht heeft gehad op een eerlijk proces in de zin van artikel 6.1 EVRM.¹²⁵

(vi) Tuchtstraf - vervolgte feiten

De beslissing van de raad van beroep van de orde van apothekers, die een tuchtstraf van schorsing van het recht het beroep uit te oefenen oplegt op grond van een ander gedrag dan dat waarvoor de vervolgte apotheker terechtstond, miskent het recht op een eerlijk proces en schendt artikel 6.1 EVRM.¹²⁶

(vii) Vervolgingsbeleid – samenstelling dossier

Het recht op een eerlijk proces impliceert in het Belgische vervolgingsstelsel dat het openbaar ministerie alle elementen à décharge van de beklaagde, waarover het beschikt, overlegt aan de rechter. Evenwel mag de rechter aan het openbaar ministerie ter zake geen injunctie geven en heeft de beklaagde geen controlerecht over de stukken of dossiers waarover het openbaar ministerie beschikt, maar die het niet overlegt aan de rechter. Het openbaar ministerie wordt dienaangaande vermoed loyaal op te treden tot het bewijs van het tegendeel. Het is daarbij aan de rechter om te oordelen of de aanvoering van een beklaagde dat het openbaar ministerie beschikt over elementen à décharge in zijn voordeel, al dan niet elke grond van geloof-

¹²³ Cass. 11 december 2001, P.00.0627.N.

¹²⁴ Cass. 30 november 2000, A.C. 2000, nr. 659.

¹²⁵ Cass. 28 juni 2000, A.C. 2000, nr. 411.

¹²⁶ Cass. 14 juni 2001, D.00.0011.F.

waardigheid mist en, indien niet, welk rechtsgevolg hieraan moet worden verleend.¹²⁷ Evenmin kan een schending van de regels van de eerlijke procesvoering worden afgeleid uit de enkele omstandigheid dat stukken waarvan alleen beweerd wordt dat zij nodig zouden zijn, niet aan het dossier werden toegevoegd. Het is trouwens aan de appèlrechters om op onaantastbare en gemotiveerde wijze te oordelen over de noodzakelijkheid ervan.¹²⁸ Uit de enige omstandigheid dat het hof van beroep beslist heeft een voor de verdediging gunstige getuigenis te verwerpen, op grond dat het laatsttijdig was voorgelegd en het tegengesproken werd door de andere gegevens van het dossier kan dan ook geen schending van artikel 6.1 EVRM worden afgeleid.¹²⁹

(b) Onregelmatig bewijs

(i) Anonieme getuigenis

De door een onderzoeksrechter bevolen huiszoekingen zijn niet onregelmatig en zijn niet strijdig met de artikel 6 EVRM, op de enige grond dat zij het gevolg zijn van inlichtingen die door anonieme getuigenissen zijn verkregen.¹³⁰ Inlichtingen die aan een politieambtenaar worden verstrekt door een anoniem gebleven getuige mogen evenwel niet als bewijsmiddel van doorslaggevend belang worden aangewend bij de vorming van de innerlijke overtuiging van de rechter.¹³¹ Nochtans kan in dit laatste geval geen schending van artikel 6 EVRM worden afgeleid uit de omstandigheid dat de rechter zijn overtuiging heeft gegrond, niet alleen op verklaringen van anoniem gebleven getuigen, maar bovendien op de overige hem regelmatig overgelegde bewijsgegevens waarvan hij de bewijswaarde beoordeelt, zoals de verklaringen van een medebeklaagde en van wel met naam gekende getuigen, de eigen uitleg van de beklaagde en de objectieve en materiële feitelijke gegevens eigen aan de zaak.¹³²

(ii) Onwettigheid van bewijs - Gevolg

De onwettigheid van de door een verdachte onder eed afgelegde verklaringen leidt niet noodzakelijk tot nietigheid van alle daaropvolgende onderzoekshandelingen; het staat aan de kamer van inbeschuldigingstelling die de onwettigheid van bepaalde bewijzen vaststelt, in feite en bijgevolg op onaantastbare wijze te beslissen of en in welke mate die onwettige bewijzen al dan niet aan de basis liggen van de andere onderzoekshandelingen of hiermee samenvallen zodat het recht van verdediging en het recht op een eerlijk proces onherroepelijk zijn aangetast.¹³³ Zodoende kan de kamer van inbeschul-

¹²⁷ Cass. 30 oktober 2001, P.01.1239.N.

¹²⁸ Cass. 5 juni 2001, P.01.0556.N.

¹²⁹ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1056.F.

¹³⁰ Cass. 4 april 2001, P.01.0041.F.

¹³¹ Cass. 27 juni 2000, A.C. 2000, nr. 402.

¹³² Cass. 27 juni 2000, A.C. 2000, nr. 402.

¹³³ Cass. 14 december 1999, P.99.1585.N, nr. 678.

digingstelling, na de nietigheid te hebben vastgesteld van de door de verdachte onder eed afgelegde verklaringen, niet beslissen dat het recht op een eerlijk proces is aangetast zonder dat zij vaststelt dat er een oorzakelijk verband bestaat tussen de door nietigheid aangetaste verklaringen en de aanwijzingen van verweerders schuld die door het onderzoek mogelijk aan het licht zijn gebracht.¹³⁴

(c) *Contradictoire rechtspleging*

(i) Recht op tegenspraak in het algemeen

Artikel 6.1 EVRM verleent aan eenieder het recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie. Uit deze regel en uit het algemeen rechtsbeginsel inzake het recht van verdediging vloeit voort dat aan de procespartijen de mogelijkheid wordt geboden om tegenspraak te voeren omtrent elk stuk of elk betoog dat van aard is het oordeel van de rechter te beïnvloeden.¹³⁵ Een beklagde moet dus in de gelegenheid worden gesteld om alle tegen hem aangevoerde bewijsmiddelen te kennen en er tegenspraak over te voeren.¹³⁶

(ii) Problematiek van het horen van getuigen in het bijzonder¹³⁷

Als blijkt dat het verhoor van een getuige noodzakelijk is voor het achterhalen van de waarheid, moet die getuige in principe ter terechtzitting worden ondervraagd ten einde het recht op tegenspraak te verzekeren.¹³⁸ De behandeling van de zaak door het vonnisgerecht is niet meer eerlijk in de zin van artikel 6 EVRM wanneer de rechter de schuldigverklaring van een beklagde uitsluitend of op beslissende wijze laat steunen op de verklaring van een getuige die buiten de aanwezigheid van de beklagde of diens raadsman werd ondervraagd, en die zij op geen enkel ogenblik zelf hebben kunnen ondervragen om de geloofwaardigheid van diens verklaring te controleren of twijfel eraan te doen gelden.¹³⁹

Het is uiteraard aan de bodemrechter om in feite te oordelen of het noodzakelijk of opportuun is een getuige op de terechtzitting te horen (zie verder (i) getuigen).¹⁴⁰ Bovendien kan ook van het ondervragen van een getuige ter terechtzitting worden afgeweken wanneer het noodzakelijk is om de anonimiteit van een vertrouwenspersoon van de politie die zelf geen politiebemanningslid is, te bewaren ten einde hem en zijn familie te beschermen - wat impliceert dat omtrent deze persoon geen informatie wordt verstrekt - of om in de toekomst nog op hem beroep te kunnen doen.¹⁴¹

¹³⁴ Cass. 18 april 2001, P.01.0033.F.

¹³⁵ Cass. 13 september 1999, S.99.0058.N (sociale zaak).

¹³⁶ Cass. 30 oktober 2001, P.01.1239.N.

¹³⁷ J. Pradel en G. Corstens, *Droit Pénal Européen*, Dalloz 1999, 377-378, nr. 359.

¹³⁸ Cass. 27 april 1999, A.C. 1999, I, nr. 241.

¹³⁹ Cass. 12 januari 1999, A.C. 1999, I, nr. 13. Zie hierover ook S. Berbuto en A. Jacobs, *l.c.*, 88 en zijn verwijzing daar naar Hof Mensenrechten 23 april 1997, *Van Mechelen t. Nederland*.

¹⁴⁰ Cass. 5 mei 1999, A.C. 1999, I, nr. 263.

¹⁴¹ Cass. 27 april 1999, A.C. 1999, I, nr. 241.

(d) *Wapengelijkheid*

Sinds de wetwijziging van 14 november 2000¹⁴² is de Belgische Wetgeving op het punt van de wapengelijkheid en meer bepaald wat betreft de rol van het openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie en in burgerlijke zaken voor de bodemrechter, in overeenstemming met de rechtspraak van het Europese Hof dienaangaande (zie ook verder I. 2. (1)).¹⁴³ Een aantal vroegere arresten blijft evenwel zijn geldigheid behouden ook na de wetwijziging. Zodoende kan een schending van het recht op een eerlijk proces niet worden afgeleid uit de enkele omstandigheid dat het openbaar ministerie naast de rechter zou hebben plaatsgenomen.¹⁴⁴ Uit het feit alleen dat het openbaar ministerie, voor de aanvang van het debat voor de strafrechter, de partijen geen kennis heeft gegeven van de middelen en van de argumenten die het tijdens dat debat mondeling heeft aangevoerd, kan geen schending van de artikelen 6.1 en 6.3, b, EVRM worden afgeleid.¹⁴⁵

(e) *Recht van verdediging*

(i) Diverse toepassingen of uitsluitingen

a) *Uitspraak door de beroepskamer van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars*

De omstandigheid dat de beroepskamer van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars geen datum vastgesteld heeft voor de uitspraak van haar beslissing en dat zij de vastgoedmakelaar in kwestie niet heeft gedagvaard om bij de uitspraak aanwezig te zijn, houdt geen enkele miskenning van het recht van verdediging in.¹⁴⁶

b) *Kennisgeving met gerechtsbrief*

Miskenning van het recht van verdediging kan niet worden afgeleid uit het stelsel waarbij door een gerechtsbrief van de rechterlijke beslissingen kennis wordt gegeven aan de betrokkenen die tegelijkertijd uitdrukkelijk worden ingelicht over de gevolgen van die kennisgeving en waarbij die kennisgeving de termijn doet ingaan voor de aanwending van het rechtsmiddel (artikel 792 van het Gerechtelijk Wetboek). Dit stelsel geeft aan de bestemmingen van de gerechtsbrief de vereiste inlichtingen en laat een voldoende termijn om hun recht van verdediging ten volle uit te oefenen.¹⁴⁷

¹⁴² B.S. 19 december 2000.

¹⁴³ Over de impact van het arrest Kress uitgesproken door de Grote Kamer van het EHRM d.d. 7 juni 2001: F. Benoit-Rohmer, 'Le commissaire du gouvernement auprès du Conseil d'Etat, l'avocat général auprès de la Cour de justice des Communautés européennes et le droit à un procès équitable', *R.T.D.Eur.* 2001, 727-741 en R.A. Lawson, 'Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Kress tegen Frankrijk (Appl. No 39594/98,n.n.g.)', *S.E.W.* 2001, 440-444.

¹⁴⁴ Cass. 20 januari 1999, A.C. 1999, I, nr. 32.

¹⁴⁵ Cass. 29 maart 2000, A.C. 2000, I, nr. 211 (jeugdbeschermingsrecht).

¹⁴⁶ Cass. 30 november 2000, A.C. 2000, nr. 650 (luchtzaak, vastgoedmakelaar).

¹⁴⁷ Cass. 21 februari 2000, A.C. 2000, nr. 139 (sociale zaak).

c) Verhoor door de onderzoeksrechter

Schending van artikel 6.1 EVRM valt niet uitsluitend af te leiden uit het feit dat de verdachte die niet onder aanhoudingsmandaat is geplaatst, nooit door de onderzoeksrechter is verhoord.¹⁴⁸

d) Persconferentie

Uit de enige omstandigheid dat het openbaar ministerie een persconferentie heeft gegeven die een zekere ruchtbaarheid aan de zaak van de in verdenking gestelde heeft gegeven, kan geen miskenning van het recht van verdediging worden afgeleid.¹⁴⁹

e) Bijvoegen van stukken aan het dossier

Er valt geen miskenning van het recht van verdediging af te leiden uit de enkele omstandigheid dat stukken waarvan alleen beweerd wordt dat zij nodig zouden zijn, niet aan het dossier werden toegevoegd. De appèlrechters oordelen onaantastbaar en op gemotiveerde wijze over de noodzakelijkheid ervan.¹⁵⁰

f) Opname van de schuldvorderingen in het passief van het faillissement

De rechter die een handelsvennootschap veroordeelt tot betaling van een aantal bedragen maar, gelet op haar faillissement, beslist dat de schuldeisers gemachtigd worden hun schuldvordering te laten opnemen in het gewoon passief van het faillissement, miskent het recht van verdediging niet daar hij hiermede niet oordeelt over het al dan niet bestaan van een voorrecht maar alleen vaststelt dat, ingevolge de samenloop, de schuldeisers enkel konden verlangen in het passief te worden opgenomen, terwijl het hen vrij stond bij hun aanvraag tot opname ook aanspraak te maken op een voorrecht.¹⁵¹

g) Meedelen van stukken in een tuchtonderzoek

Artikel 6.1 EVRM wordt niet geschonden wanneer in het kader van een tucht-onderzoek de tuchtoverheid van een persoon vraagt de documenten die deze wettelijk verplicht is op te stellen, mede te delen.¹⁵²

h) Inzage dossier

Uit het feit alleen dat het dossier, met toepassing van artikel 127, zesde lid, van het Wetboek van Strafvordering, pas drie dagen voor de terechtzitting van de raadkamer aan de verdachte ter beschikking is gesteld, nu een medeverdachte zich in voorlopige hechtenis bevond, kan geen miskenning van zijn

¹⁴⁸ Cass. 16 mei 2001, P.01.0305.F.

¹⁴⁹ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1333.F.

¹⁵⁰ Cass. 5 juni 2001, P.01.0556.N.

¹⁵¹ Cass. 23 maart 2001, C.98.0063.N.

¹⁵² Cass. 27 april 2001, D.00.0005.N (tuchtzaak: architecten).

recht van verdediging worden afgeleid aangezien hij reeds over drie dagen beschikte om kennis te nemen van het dossier en om, met toepassing van artikel 127, derde tot vijfde lid, van voormeld wetboek, te verzoeken om aanvullende daden van onderzoek te verrichten, en daarenboven over meer dan een maand had beschikt om van het dossier kennis te nemen alvorens voor de kamer van inbeschuldigingstelling te verschijnen.¹⁵³ Er kan alleszins geen miskenning van het recht van verdediging voortvloeien uit de niet-kennisgeving van stukken waarvan men de inzage weigert ofschoon de kans daartoe binnen de wettelijk bepaalde termijn tot uitspraak gegeven werd.¹⁵⁴

i) Controle van een eenzijdige analyse van in beslag genomen producten

De mogelijkheid voor de rechter of de partijen om een effectieve controle uit te oefenen op de wijze waarop een eenzijdige analyse van in beslag genomen producten is geschied en of deze analyse herhaalbaar is, betreft niet het recht van verdediging van de beklaagde, maar wel de bewijswaarde van die analyse waarover de rechter onaantastbaar oordeelt.¹⁵⁵

j) Verzoek tot heropenen van het debat

Artikel 773, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de rechter op stukken uitspraak doet over het verzoek tot heropening van het debat wegens de ontdekking gedurende het beraad van een nieuw stuk of feit van overwegend belang. Artikel 6.1 EVRM vereist niet dat de rechter die van oordeel is afwijzend te moeten beschikken over een dergelijk verzoek, de verzoeker hiervan vooraf kennis geeft teneinde hem toe te laten verweer te voeren omtrent de redenen op grond waarvan de rechter het verzoek meent te moeten afwijzen zelfs indien de tegenpartij geen opmerkingen heeft gemaakt op dit verzoek.¹⁵⁶

(ii) Recht zijn verdediging voor te dragen

Artikel 6.3, c, EVRM dat rechtstreekse werking heeft in de interne rechtsorde en voorrang geniet op de minder gunstige bepalingen van het interne recht, verleent een beklaagde het recht om zich te verdedigen met bijstand van een raadsman naar zijn keuze. Dit recht brengt met zich mee dat de strafrechter, niettegenstaande de door artikel 185, § 2, Wetboek van Strafvordering aan de beklaagde opgelegde verplichting om persoonlijk te verschijnen, de raadsman moet toelaten zijn cliënt te vertegenwoordigen ook al toont deze niet aan dat het hem onmogelijk is persoonlijk te verschijnen.¹⁵⁷

¹⁵³ Cass. 29 september 1999, A.C. 1999, nr. 494.

¹⁵⁴ Cass. 6 november 2001, P.01.1436.N.

¹⁵⁵ Cass. 19 februari 2002, P.00.1100.N.

¹⁵⁶ Cass. 16 mei 2002, C.99.0515.N.

¹⁵⁷ Cass. 8 juni 1999, A.C. 1999, nr. 335, zie hierover ook Cass. 16 maart 1999, A.C. 1999, nr. 158; F. Kutý, 'Le refus de comparution d'un prévenu ne peut être sanctionné par la perte du droit d'être effectivement défendu par un avocat', J.T. 2000, 125.

Wanneer aan de beklaagde op verzet het recht wordt ontzegd zich te laten vertegenwoordigen door een raadsman en het verzet ongedaan wordt verklaard, wordt aan de beklaagde de mogelijkheid ontnomen zijn verdediging voor te dragen door de raadsman van zijn keuze en worden artikelen 6.1 en 6.3 EVRM, geschonden.¹⁵⁸ Hetzelfde geldt wanneer de rechters uitspraak doen in graad van beroep, zelfs wanneer naar Belgisch strafprocesrecht de versteklatende beklaagde ook in hoger beroep de mogelijkheid heeft verzet in te stellen en zich in het kader van dit verzet te laten bijstaan door een raadsman.¹⁵⁹

(iii) Recht om te zwijgen en om niet mee te werken aan de eigen in verdenkingstelling

Voor de rechtsvordering tot invordering van de ontdoken rechten mag het bestuur geen voordeel halen uit inlichtingen die, naar aanleiding van een onderzoek dat tot strafvervolgelingen geleid heeft, zijn verkregen met miskenning van het recht van verdediging, en meer bepaald van het recht om te zwijgen en om niet mee te werken aan de eigen in verdenkingstelling.¹⁶⁰ Het arrest van het Hof van assisen dat daarentegen beslist de aanvullende, door de verdediging voorgelegde vragen niet aan de jury stellen, dwingt de beschuldigde niet om zich schuldig te verklaren aan de aan de jury voorgelegde feiten.¹⁶¹

(f) Vermoeden van onschuld

De bepaling van artikel 6.2 EVRM dat eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd voor onschuldig wordt gehouden totdat zijn schuld volgens de wet wordt bewezen,¹⁶² verwoordt het vermoeden van onschuld.¹⁶³ Dit vermoeden houdt in dat de beklaagde zijn onschuld niet moet bewijzen, maar dat de vervolgende partij elk relevant feitelijk verweer van de beklaagde dat niet van elke grond van geloofwaardigheid is ontbloot, moet weerleggen.¹⁶⁴

Het vermoeden van onschuld heeft betrekking op de houding van de rechter die moet kennisnemen van een strafrechtelijke beschuldiging, en niet op de publieke opinie¹⁶⁵ en zijn toepassingsgebied is beperkt tot die personen die wegens een strafbaar feit worden vervolgd. Indien zodoende een beklaagde,

¹⁵⁸ Cass. 15 februari 2000, A.C. 2000, I, nr. 122.

¹⁵⁹ Cass. 4 september 2001, P.01.0687.N; B De Gryse, 'Het recht op vertegenwoordiging van de afwezige beklaagde voor wie nog rechtsmiddelen openstaan', A.J.T. 2001-02, 578-580.

¹⁶⁰ Cass. 13 januari 1999, A.C. 1999, nr. 15 met de conclusie van advocaat-generaal X. De Riemaeker.

¹⁶¹ Cass. 28 april 1999, A.C. 1999, I, nr. 248.

¹⁶² Cass. 27 april 2001, C.00.0258. N (tuchtzaak (architect)).

¹⁶³ Cass. 17 februari 1999, A.C. 1999, nr. 92.

¹⁶⁴ Cass. 20 juni 2000, A.C. 2000, nr. 382, in zoverre dit arrest zich uitspreekt over het vermoeden van onschuld in het algemeen.

¹⁶⁵ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1333.F.

op de strafvordering, door een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing schuldig is bevonden, werd hij niet meer "wegens een strafbaar feit vervolgd" in de zin van artikel 6.2 EVRM. De rechter kan dus dit artikel, dat geen verband houdt met de bij hem aanhangig gemaakte burgerlijke rechtsvordering, niet schenden.¹⁶⁶ Artikel 6.2 EVRM vereist niet dat wanneer de rechter bij het bepalen van de straf verwijst naar een vorige veroordeling wegens een bepaald misdrijf, ter staving van dergelijke verwijzing, een afschrift met vermelding van kracht van gewijsde van deze veroordeling zich in het strafdossier zou bevinden.¹⁶⁷

Wanneer, ten slotte, een arrest een oordeel uitspreekt over het al dan niet overschrijden van de redelijke termijn, doet het geen uitspraak over de schuld en miskent het bijgevolg het in artikel 6.2 EVRM, vastgelegde vermoeden van onschuld niet.¹⁶⁸

(i) Vermoeden van onschuld en het probleem van de bewijslast

Artikel 67bis van de gecoördineerde wetten betreffende de politie van het wegverkeer verlicht de bewijslast die op het openbaar ministerie rust door ten aanzien van de titularis van de nummerplaat van het voertuig een weerlegbaar vermoeden van schuld in te richten. Die bepaling is alleen van toepassing op de misdrijven inzake de politie van het wegverkeer en het tegenbewijs kan door alle middelen rechtens worden geleverd, zodat zij geen onverantwoorde inbreuk maakt op het vermoeden van onschuld dat in artikel 6.2 EVRM.¹⁶⁹ Door, in de bijzondere materie waarop het betrekking heeft, de bewijslast te verlichten die op de vervolgende partij of partijen rust en tegelijkertijd het bewijs van het tegendeel toe te laten zonder daarom een wettelijk vermoeden van toerekenbaarheid van het misdrijf in te stellen, vormt ook artikel 205 van de algemene douane- en accijnzenwet, geen aantasting van het vermoeden van onschuld, zoals het besloten ligt in artikel 6.2 EVRM.¹⁷⁰

(ii) Diverse toepassingen van het vermoeden van onschuld tijdens de strafprocedure

a) Onderzoeksfase

Uit de enige omstandigheid dat het openbaar ministerie een persconferentie heeft gegeven die een zekere ruchtbaarheid aan de zaak van de in verdenking gestelde heeft gegeven, kan geen miskenning van het vermoeden van onschuld worden afgeleid¹⁷¹ evenmin als bij het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat, alvorens de gegevens te vermelden waarop het

¹⁶⁶ Cass. 6 december 2000, A.C. 2000, nr. 673.

¹⁶⁷ Cass. 14 mei 2002, P.02.0261.N.

¹⁶⁸ Cass. 29 september 1999, A.C. 1999, nr. 495.

¹⁶⁹ Cass. 16 april 2002, P.01.0119.N; Cass. 7 februari 2001, A.C. 2001, nr. 75; R.D.P.C. 2001, 747 met noot.

¹⁷⁰ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1021.F (strafzaak (douanen en accijnzen)).

¹⁷¹ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1333.F.

steunt om de handhaving van de voorlopige hechtenis van de verdachte te bevestigen, gewag maakt van aanwijzingen, niet van bewijzen van schuld.¹⁷² De onderzoeksrechter en het onderzoeksgerecht die feitelijke omstandigheden in aanmerking nemen om te beslissen, al naar het geval, tot aanhouding of handhaving van de voorlopige hechtenis van een verdachte, verantwoordt slechts een maatregel van tijdelijke aard, die de uitspraak van de feitenrechter over de schuld aan de feiten waarvan de aangehouden wordt verdacht, onverkort laat. Door hierover te beslissen miskennen zij niet het vermoeden van onschuld, ook niet wanneer de verdachte het bestaan van deze feitelijke omstandigheden betwist.¹⁷³

b) Vonnisgerichten

Miskennen van het vermoeden van onschuld kan niet worden afgeleid uit de omstandigheid alleen dat de bodemrechter steunt op de bekentenissen van de beklaagde om te beslissen dat de laatijdige intrekking ervan niet geloofwaardig is,¹⁷⁴ evenmin als het enkele feit zitting te houden in de gevangenis bij de rechter een vermoeden van schuld creëert.¹⁷⁵ Ook wanneer de rechtbank alleen de datum van de uitspraak van het vonnis heeft vastgesteld op een buitengewone zitting, daags voor de verjaring van de strafvordering, is er geen schending van artikel 6.2 EVRM aangezien de rechter op die datum nog de mogelijkheid had om eiser vrij te spreken of hem te veroordelen.¹⁷⁶

Ook het verschil in voorlopige hechtenistoestand tussen een beschuldigde die aangehouden ter terechtzitting van het hof van assisen verschijnt en andere medebeschuldigden die in voorlopige vrijheid verschijnen, is niet van die aard om het vermoeden dat de aangehouden verdachte onschuldig is aan te tasten.¹⁷⁷

c) Commissie voor voorwaardelijke invrijheidstelling

De commissie voor de voorwaardelijke invrijheidstelling die beslist om de wetbepaling toe te passen die haar machtigt om de voorwaardelijke invrijheidstelling te herroepen, na te hebben vastgesteld dat de betrokkene tijdens de proeftijd in verdenking is gesteld wegens nieuwe strafbare feiten miskent het vermoeden van onschuld niet.¹⁷⁸

(g) Recht op informatie

Artikel 6.3, a, EVRM formuleert het recht van eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, om onverwijld, in een taal welke hij verstaat, en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden

¹⁷² Cass. 17 februari 1999, A.C. 1999, nr. 92.

¹⁷³ Cass. 9 november 1999, A.C. 1999, nr. 594.

¹⁷⁴ Cass. 24 mei 2000, A.C. 2000, nr. 317.

¹⁷⁵ Cass. 4 april 2000, A.C. 2000, nr. 224 (exequatur buitenlands aanhoudingsbevel).

¹⁷⁶ Cass. 2 juni 1999, A.C. 1999, nr. 325.

¹⁷⁷ Cass. 21 maart 2001, P.01.0260.F; Cass. 20 april 1999, A.C. 1999, nr. 228.

¹⁷⁸ Cass. 20 juli 1999, A.C. 1999, nr. 418.

van de tegen hem ingebrachte beschuldiging. Een miskenning van dit recht tast op zich de regelmatigheid van de strafrechtelijke veroordeling niet aan, wanneer de strafrechter, naar de regels van het interne recht, oordeelt dat een latere kennisgeving of precisering van de beschuldiging wettelijk mogelijk was, het recht van verdediging van de beklaagde niet onherstelbaar heeft geschaad en hem heeft toegelaten zijn recht van verdediging uit te oefenen.¹⁷⁹

(h) Recht op voldoende tijd en faciliteiten voor de voorbereiding van de verdediging

Het recht op voldoende tijd en faciliteiten welke nodig zijn voor de voorbereiding van de verdediging, wordt gewaarborgd in artikel 6.3, b, EVRM en ondersteunt het principe van wapengelijkheid¹⁸⁰ alsook onrechtstreeks het recht van verdediging.

Deze vereiste komt ook tot uiting wanneer de omschrijving van een telastlegging wordt gewijzigd. De strafrechter moet dan enerzijds vaststellen dat het opnieuw omschreven feit hetzelfde is als dat op grond waarvan de vervolging is ingesteld, en moet anderzijds erop toezien dat de beklaagde zich tegen de nieuwe omschrijving kan verdedigen.¹⁸¹ Aan deze voorwaarden moet niet voldaan zijn wanneer de strafrechter zich ertoe beperkt de omschrijving aan te passen of te precisieren.¹⁸²

(i) Getuigen

Luidens artikel 6.3, d, EVRM, heeft elkeen die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd onder meer het recht, de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en de getuigen à décharge te doen dagvaarden onder dezelfde voorwaarden als de getuigen à charge. Deze bepaling strekt ertoe de verdediging, in het door dat artikel bepaalde gebied, een volstrekt gelijke behandeling ten aanzien van de beschuldiging te verzekeren.¹⁸³ Het artikel verhindert nochtans niet dat de rechter de pertinentie van een gevraagd getuigenverhoor beoordeelt en die vraag afwijst, indien hij van mening is dat dit verhoor niet noodzakelijk is voor het achterhalen van de waarheid.¹⁸⁴ Zijn beslissing moet nochtans verenigbaar zijn met het begrip eerlijk proces.¹⁸⁵ De rechter mag het recht van de partijen om een zodanig bewijs te leveren, niet miskennen.¹⁸⁶ De rechter die aangeeft dat hij de verklaring van een

¹⁷⁹ Cass. 31 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 589.

¹⁸⁰ J. Velu en R. Ergec, o.c., 486, nr. 585.

¹⁸¹ Cass. 21 juni 2000, A.C. 2000, nr. 389; Cass., 3 maart 1999, A.C. 1999, nr. 126; Cass., 13 januari 1999, A.C. 1999, nr. 21.

¹⁸² Cass. 14 februari 2001, A.C. 2001, nr. 91; R.P.D.C. 2001, 875.

¹⁸³ Cass. 8 november 2000, A.C. 2000, nr. 607.

¹⁸⁴ Cass. 5 maart 2002, P.01.1431.N; Cass. 27 april 1999, A.C. 1999, nr. 241.

¹⁸⁵ Cass. 8 november 2000, A.C. 2000, nr. 607.

¹⁸⁶ Cass. 5 juni 2001, P.01.0556.N; Cass. 3 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 505; zie ook Cass. 22 juni 1999, A.C. 1999, nr. 384; Cass. 5 mei 1999, A.C. 1999, nr. 263.

anonieme getuige in niet-overwegende mate in aanmerking neemt, kan oordelen dat het verhoor van deze getuige ter zitting niet noodzakelijk is voor het achterhalen van de waarheid.¹⁸⁷ De rechters die oordelen dat het bewijsaanbod door de beklaagde overbodig is omdat nieuwe bijkomende onderzoeksverrichtingen geen ander licht op de zaak kunnen werpen¹⁸⁸ of geen inlichtingen in het voordeel van de beklaagde kunnen opleveren,¹⁸⁹ en de rechter die zich op grond van de stukken van het dossier volledig ingelicht acht,¹⁹⁰ schenden artikel 6.3, d EVRM niet. Het artikel wordt daarentegen wel miskend door de rechter die het verzoek van de beklaagde om een getuige te horen afwijst zonder vast te stellen dat het horen van die getuige geen nut vertoont voor het vormen van zijn oordeel en zonder aan de beklaagde de mogelijkheid te bieden om de door hem gevraagde getuige op te roepen.¹⁹¹

Artikel 6.3, d, EVRM legt de strafrechter niet de dwingende verplichting op om een getuige à décharge onder eed te horen.¹⁹² De beklaagde put uit dit artikel evenmin het recht om in zijn eigen strafzaak onder eed als getuige te worden ondervraagd.¹⁹³

(j) Onderlinge verhouding tussen de diverse rechten die het recht op een eerlijk proces in het algemeen waarborgen

Om na te gaan of een zaak eerlijk is behandeld in de zin van artikel 6.1 EVRM moet worden nagegaan of de zaak in haar geheel op een eerlijke wijze is behandeld.¹⁹⁴ De rechtspraak aangehaald in rubriek (g), (h), en (i) toont reeds aan dat bepaalde rechten die in artikel 6 worden toegekend, worden gevrijwaard doordat aan andere waarborgen van artikel 6 is voldaan.

(i) Recht op tegenspraak...

a) ...in verhouding tot het recht op een eerlijk proces of het recht van verdediging

Het Hof oordeelde dat uit de enkele omstandigheid dat de overmaking van procedurestukken aan de eerste voorzitter van het Hof van Beroep te Brussel met het oog op onderzoek ervan conform artikel 482 Wetboek van Strafvordering niet wordt voorafgegaan door een debat op tegenspraak geen schending van het recht van verdediging en het recht op een eerlijk proces vermeld in artikel 6.1 van het EVRM kan worden afgeleid.¹⁹⁵

¹⁸⁷ Cass. 21 mei 2002, P.01.0332.N.

¹⁸⁸ Cass. 15 mei 2001, P.99.1478.N.

¹⁸⁹ Cass. 13 februari 2002, P.01.1540.F.

¹⁹⁰ Cass. 20 december 2001, D.00.0032.N (tuchtzaak: geneesheer).

¹⁹¹ Cass. 22 juni 1999, A.C. 1999, nr. 384.

¹⁹² Cass. 5 mei 1999, A.C. 1999, nr. 263.

¹⁹³ Cass. 20 juni 2000, A.C. 2000, nr. 382.

¹⁹⁴ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1056.F; Cass. 5 juni 2001, (P.01.0556.N) - Zie ook B. Vanlerberghe, l.c. nr. 20.

¹⁹⁵ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1056.F.

In dezelfde zin doch in de andere richting besliste het Hof herhaaldelijk dat er geen sprake kan zijn van een schending van het eerlijk proces of van het recht van verdediging, als het recht op tegenspraak eerbiedigd wordt. Zodoende kan de beklaagde niet aanvoeren dat hij geen recht heeft gehad op een eerlijk proces en evenmin dat zijn recht van verdediging is geschonden, als hij voor de vonnisge-rechten ongehinderd tegenspraak heeft kunnen voeren over de door het openbaar ministerie en de burgerlijke partijen tegen hem ingebrachte gegevens.¹⁹⁶ Er is evenmin sprake van een schending van het recht van verdediging indien het openbaar ministerie tijdens het onderzoek, dat aan het verstekvonnis is voorafgegaan, een strafdossier heeft neergelegd, zonder eiser daarvan op de hoogte te brengen of het hem vooraf ter inzage te leggen, wanneer eiser ingevolge zijn verzet alle gelegenheid heeft gehad om zijn verweermiddelen voor te dragen in verband met die stukken.¹⁹⁷ Uit de omstandigheid dat de beklaagde onder meer is veroordeeld op grond van verklaringen onder eed van gewezen medebeklaagden of andere personen die voor dezelfde feiten reeds waren veroordeeld, kan op zich niet worden afgeleid dat deze beklaagde tegen wie de aldus verkregen verklaringen worden aangewend, geen recht heeft gehad op een eerlijk proces of dat zijn recht van verdediging is miskend wanneer blijkt dat hij voor het vonnisgerecht de mogelijkheid heeft gehad om vrij tegenspraak te voeren omtrent de geloofwaardigheid van deze verklaringen en de twijfel eraan te doen gelden.¹⁹⁸ In dezelfde zin oordeelt het Hof dat een miskenning van artikel 6 EVRM evenmin kan worden afgeleid uit de enkele omstandigheid dat de rechter zijn beslissing grondt op een getuigenis zonder rekening te houden met andere gegevens van het dossier, wanneer de beklaagde zijn middelen vrijelijk heeft kunnen voordragen over alle gegevens van dat dossier.¹⁹⁹

Als de resultaten van de niet-tegenwerpelijke analyse van tijdens het opsporings-onderzoek of het gerechtelijk onderzoek in beslag genomen producten als bewijs-middel worden aangewend, houdt het recht van verdediging in dat die resultaten aan de tegenspraak van de partijen worden onderworpen door hen de mogelijk-heid te bieden de bewijswaarde van die resultaten aan te vechten.²⁰⁰ Het bewijs tegen een beklaagde mag in geen geval of in doorslaggevende mate stoelen op een anonieme verklaring. Het gebruik van een getuigenis afgelegd tijdens het vooronderzoek schendt op zich het recht van de beklaagde op een eerlijk proces (artikel 6.1 EVRM) en op het laten ondervragen van getuigen (artikel 6.3, d, EVRM) nochtans niet voor zover zijn recht van verdediging wordt geëerbiedigd; dit is het geval wanneer de beklaagde voldoende de gelegenheid heeft gekregen om de getuigenis te betwisten en de getuige te ondervragen, hetzij op het ogen-blik dat de getuigenis afgelegd wordt, hetzij op een later tijdstip.²⁰¹

¹⁹⁶ Cass. 16 mei 2001, P.01.0305.F; Cass. 16 juni 1999 (voltallige zitting), A.C. 1999, I, nr. 362 met de conclusie van advocaat-generaal J. Spreutels. Zie ook Cass. 17 oktober 2001, P.01.1021.F.

¹⁹⁷ Cass. 2 juni 1999, A.C. 1999, nr. 325.

¹⁹⁸ Cass. 5 juni 2001, P.01.0556.N.

¹⁹⁹ Cass. 3 februari 1999, A.C. 1999, nr. 64.

²⁰⁰ Cass. 19 februari 2002, P.00.1100.N.

²⁰¹ Cass. 27 april 1999, A.C. 1999, nr. 241.

b)...in verhouding tot het vermoeden van onschuld

Ook het vermoeden van onschuld wordt soms getoetst aan de mogelijkheid om tegenspraak te voeren. Zo oordeelt het Hof dat dit vermoeden wordt gewaarborgd onder meer door de tegenspraak die de beklaagde met betrekking tot de vaststellingen van de verbalisanten vermag te voeren waaronder het al dan niet objectief karakter van deze vaststellingen, en door de onpartijdigheid waarmee de rechter de bewijswaarde van deze vaststellingen beoordeelt.²⁰² Hetzelfde geldt voor het arrest van het Hof van assisen dat beslist de aanvullende, door de verdediging voorgelegde vragen niet aan de jury te stellen, wat geen miskennis van het vermoeden van onschuld inhoudt en niet kan leiden tot een oneerlijk proces, aangezien die beslissing wordt genomen na het debat op tegenspraak.²⁰³

(ii) Vermoeden van onschuld

Omgekeerd oordeelt het Hof dat het vermoeden van onschuld aan de basis kan liggen van het respecteren van de andere waarborgen van artikel 6. De omstandigheid dat getuigen onder eed kunnen worden ondervraagd en een beklaagde slechts buiten eed in zijn verweer kan worden gehoord, schendt de artikelen 6.1 en 14.1, EVRM besloten wapengelijkheid niet evenmin als het recht van verdediging van een beklaagde, gelet op de verplichting voor de rechter het vermoeden van onschuld in acht te nemen enerzijds en het systeem van vrije bewijswaardering anderzijds.²⁰⁴

(3) Recht op de behandeling van de zaak binnen een redelijke termijn

(a) Begrip

In strafzaken is de redelijke termijn deze binnen welke een tegen iemand ingestelde strafvordering behandeld en beslecht dient te worden. Hij gaat slechts in op het ogenblik dat de betrokkene "beschuldigd" is van de strafbare feiten waarop de strafvordering betrekking heeft, dit is wanneer de betrokkene in verdenking wordt gesteld wegens het plegen van een strafbaar feit of wanneer hij wegens enige andere daad van opsporings- of vooronderzoek onder de dreiging van een strafvervolgung leeft en dit een ernstige weerslag heeft op zijn persoonlijke toestand, met name omdat hij verplicht is geweest bepaalde maatregelen te nemen om zich te verdedigen tegen de beschuldigingen die in de zin van het Verdrag tegen hem zijn ingebracht.²⁰⁵ Wanneer de rechter vaststelt dat de verschillende misdrijven waarvan hij heeft kennisgenomen, de opeenvolgende en voortgezette uiting zijn van hetzelfde mis

²⁰² Cass. 22 juni 1999, A.C. 1999, nr. 386.

²⁰³ Cass. 28 april 1999, A.C. 1999, nr. 248.

²⁰⁴ Cass. 20 juni 2000, A.C. 2000, nr. 382.

²⁰⁵ Cass. 20 maart 2000, A.C. 2000, I, nr. 191 (sociale zaak). Voor de toepassing van de redelijke termijnvereiste van artikel 6 EVRM op het gerechtelijk vooronderzoek op zich zie: Hof Mensenrechten 15 juli 2002, *Stratégies et Communications et Dumoulin c. België*.

dadig opzet, moet het geheel van die misdrijven berecht worden binnen een redelijke termijn die pas begint te lopen vanaf het ogenblik waarop de vervolgte persoon verplicht werd zich te verdedigen tegen het laatste feit dat de uiting van dat misdadig opzet vormt.²⁰⁶ In burgerlijke zaken wordt meestal gerekend vanaf het aanhangig maken van de zaak.²⁰⁷

(b) Beoordeling

Het staat aan de vonnisgerechten²⁰⁸ om, in het licht van de concrete gegevens van elke zaak, te oordelen of de zaak binnen een redelijke termijn is gewezen.²⁰⁹ De gegevens waarmee rekening kan worden gehouden, zijn niet alleen de aard en de complexiteit van de zaak, en de wijze waarop het gerecht de zaak heeft behandeld, maar in strafzaken ook het gedrag van de beklaagde, die door zijn houding het verloop van het proces kan vertragen. In zoverre de rechter releveert dat een uitgebreid getuigenverhoor geschiedde mede op verzoek van de beklaagde, verwijt hij hem niet gebruik te hebben gemaakt van een essentieel recht van verdediging, maar stelt hij vast dat de concrete uitoefening van dit recht een bepaalde tijd vergt, waardoor het redelijk karakter van de termijn binnen dewelke de zaak is behandeld niet wordt aangetast.²¹⁰ De duur van het beraad levert geen voldoende grond op om te gewagen van een overschrijding van de redelijke termijn.²¹¹

De verplichting om aan de redelijke termijn van artikel 6.1 EVRM te voldoen, rust op de Verdragsstaten en op hun ter zake bevoegde gerechtelijke overheden. In geen geval is een verdachte of een beklaagde gehouden tot actieve medewerking met de gerechtelijke overheden om de behandeling van zijn zaak te doen versnellen. De overschrijding van de redelijke termijn levert op zich een krenking op van een aan de verdachte of de beklaagde door artikel 6.1 EVRM verleend fundamenteel recht.²¹² De omstandigheid dat de beklaagde de mogelijkheid heeft om de behandeling van zijn zaak door middel van een vrijwillige verschijning voor de rechter te bespoedigen zelfs als deze medewerking niet meebrengt dat zijn rechten voor het vonnisgerecht daardoor in het gedrang komen, doet daaraan niet af.²¹³

²⁰⁶ Cass. 17 mei 2000, A.C. 2000, nr. 302.

²⁰⁷ Het einde van de termijn valt dan samen met de definitieve uitspraak over de rechtsvordering, met inbegrip van beroep en cassatie (*Parl. St. Kamer*, 1961/1-98-99, 2; B. Van Lerberghe, *I.c.*, nr. 38-39). Over de vereiste dat ook binnen een redelijke termijn moet worden tenuitvoergelegd zie: L. Schellekens, 'De tenuitvoerlegging van het vonnis in het licht van artikel 6', *Jura Falc.* 1999-2000, 419.

²⁰⁸ Dit is althans het geval in strafzaken. Voor een overzicht van de redelijke termijn in andere dan strafzaken zie o.m. B. De Smet en K. Rimanque, *Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling*, Maklu, Antwerpen, 2000, 165; L. Schellekens, *I.c.*, 416.

²⁰⁹ Cass. 14 februari 2001, A.C. 2001, nr. 91.

²¹⁰ Cass. 14 maart 2000, A.C. 2000, I, nr. 176.

²¹¹ Cass. 10 februari 1999, A.C. 1999, nr. 77, *R.C.J.B.* 2002, 56, met noot F. Kutj; vgl. Cass. 30 juni 2000, A.C. 2000, nr. 424, *R.C.J.B.* 2002, 59, met noot F. Kutj; voor andere toepassingen van de beoordeling van de redelijke termijn zie: Cass. 13 februari 2001, P.99.0739.N; Cass. 12 april 2000, A.C. 2000, nr. 249; Cass. 30 juni 2000, A.C. 2000, nr. 424. (Daar waar de eiser in cassatie de overschrijding van de redelijke termijn wegens de duur van het beraad van de appelrechtters aanvoert, kan het Hof niet anders dan in feite onderzoeken of de redelijke termijn wel dan niet is overschreden).

²¹² Cass. 29 juni 1999, A.C. 1999, I, nr. 408.

²¹³ Cass. 6 februari 2001, A.C. 2001, nr. 67.

(c) *Overschrijden van de redelijke termijn - Gevolgen*

Noch artikel 6 of 13 EVRM noch artikel 14 IVBPR, noch enig andere bepaling van die verdragen of van een nationale wet duidde de gevolgen aan die de bodemrechter aan een door hem vastgestelde overschrijding van de redelijke termijn moet verbinden.²¹⁴ In geen geval bepaalt artikel 6.1 EVRM dat de strafvordering in dergelijk geval niet ontvankelijk is.²¹⁵ Vooral in strafzaken kan de onzekerheid van de verdachte bij het overschrijden van de redelijke termijn zwaar wegen.²¹⁶ Om daaraan tegemoetkomen heeft de wetgever van een nieuw artikel 21ter in het de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering²¹⁷ ingevoegd en dit in onmiddellijke navolging van de cassatierechtspraak.²¹⁸ In zijn rechtspraak na de inwerkingtreding van de wet oordeelt het Hof dat indien de rechter regelmatig vaststelt dat de redelijke termijn overschreden is, zonder dat die omstandigheid invloed heeft gehad op de bewijslevering of op de uitoefening van het recht van verdediging, hij overeenkomstig artikel 21ter van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering ofwel een veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring kan uitspreken, hetzij een straf kan uitspreken die lager is dan de wettelijke minimumstraf, ofwel een bij wet voorgeschreven straf kan uitspreken die evenwel daadwerkelijk en op meetbare wijze is verminderd ten opzichte van de straf die hij had kunnen opleggen als hij de overdeden duur van de rechtspleging niet had vastgesteld.²¹⁹ Hoewel de rechter er zich niet van kan onthouden de overschrijding te bestraffen, verplicht geen enkele wetbepaling hem om, wanneer hij de straf op die grond vermindert, daarenboven de straf te bepalen die hij bij gebrek aan een dergelijke overschrijding zou hebben opgelegd.²²⁰ Het is aan de bodemrechter om in feite en op grond van de concrete gegevens van de zaak te oordelen in welke mate en onder welke voorwaarden de vermindering kan worden toegekend, op voorwaarde dat die vermindering reëel en meetbaar is. In een arrest kan worden beslist dat een zeer zware en effectieve straf moet worden opgelegd wegens de zwaarwichtigheid van de feiten, het groot aantal feiten, de duur van de periode waarbinnen de strafbare feiten zijn gepleegd, de omvang van de verduisterde bedragen en de weerslag van het strafbaar gedrag op economisch en sociaal gebied en vervolgens dat, gelet op de overschrijding van de redelijke ter

²¹⁴ Zie Cass. 14 februari 2001, A.C. 2001, nr. 91.

²¹⁵ Cass. 31 oktober 2001, P.01.1036.F.

²¹⁶ Parl. St. Kamer, 1961/1-98-99, 1.

²¹⁷ W. 30 juni 2000, B.S. 2 december 2000, 40488.

²¹⁸ Cass. 25 januari 2000 (voltallige zitting), A.C. 2000, I, nr. 64; F. Kutry, 'Dépassement du délai raisonnable, peine inférieure au minimum légal et irrecevabilité des poursuites', J.T. 2001, 41; voor toepassingen van strafvermindering zie Cass. 17 mei 2000, A.C. 2000, nr. 302; Cass. 22 maart 2000, A.C. 2000, nr. 197; in geen geval kon de rechter wettig beslissen dat het overschrijden van de redelijke termijn de bekaagde of verdachte niet giefde (Cass. 29 juni 1999, A.C. 1999, I, nr. 408).

²¹⁹ Cass. 31 oktober 2001, P.01.1036.F.; Cass. 17 oktober 2001, P.01.0807.F.

²²⁰ Cass. 17 oktober 2001, P.01.0807.F.

mijn, bovenop de hoofdgevangenisstraf een maatregel van gedeeltelijk uitsstel moet worden toegekend.²²¹ Er is echter geen wettelijke bepaling die de appelrechter verplicht de door de eerste rechter opgelegde straf te verminderen of die hem belet deze straf te verhogen.²²²

4. *Beslissing*(1) *Recht op een met reden omklede beslissing*

Motivering heeft in het nationale recht een dubbel doel: aan de partijen toelaten te begrijpen op welke gronden de beslissing steunt en aan het Hof van Cassatie toelaten te toetsen of de beslissing op juiste gronden is genomen. Het is in verband met de tweede doelstelling dat vaak werd gezegd dat de verplichting te motiveren een "vormvereiste" is,²²³ uitdrukking die het voorwerp uitmaakt van een commentaar elders in dit verslag.²²⁴ Die motiveringsvereiste – zeker wat de tweede doelstelling betreft – is volledig vreemd aan de bepaling van artikel 6.1 EVRM.

(2) *Recht op een getoetste beslissing, inclusief de specifieke problematiek van het cassatieberoep*

Het cassatiemiddel dat aanvoert dat de redelijke termijn is overschreden, is niet ontvankelijk, als het onderzoek van dat middel een onderzoek van feitelijke gegevens vereist, waarvoor het Hof niet bevoegd is.²²⁵

E. *Artikel 7 EVRM: geen straf zonder wet*

Artikel 7 vereist dat zowel het strafbaar feit als de straf voor de rechtsonderhorige voorzienbaar zijn. Dit wordt vertaald in een legaliteitsvereiste voor strafbaar feit en straf enerzijds en het non-retroactiviteitsbeginsel²⁸⁷ anderzijds. Alleen indien iemand een misdrijf pleegt overeenkomstig de algemene rechtsbeginselen welke door de beschaafde volkeren worden erkend zijn bovenstaande beginselen niet van toepassing (artikel 7.2 EVRM). De hier onderzochte uitspraken van het Hof van Cassatie sinds 1999 situeren zich in het domein van de niet-retroactiviteit.

²²¹ Cass. 14 februari 2001, P.00.1350.F, R.P.D.C. 2001, 875.

²²² Cass. 15 mei 2001, P.99.1478.N.; Cass., 22 maart 2000, A.C. 2000, nr. 197.

²²³ Cass. 17 oktober 2001, P.01.1021.F.; Cass. 2 mei 2001, P.01.0175.F.; Cass. 6 december 1999, A.C. 1999, nr. 662 (sociale zaak).

²²⁴ Commentaar betreffende Cass. 7 december 2001, in hoofdstuk III, afdeling 8 *supra*.

²²⁵ Cass. 8 maart 2000, A.C. 2000, I, nr. 161. Zie evenwel voetnoot nr. 211.

²²⁶ Het principe van de niet-retroactiviteit van strafwetten is niet van toepassing op wetten die geen telastlegging bevatten en geen enkele straf stellen; dit is het geval voor de wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en de wet van 18 maart 1998 tot instelling van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (Cass. 22 mei 2002, P.02.0372.F.).

1. Wijziging in de strafbaarstelling

De omstandigheid dat wegens het niet meer facultatieve karakter van het faillissementsmisdrijf van het nieuwe artikel 489b/s, 4°, Strafwetboek en artikel 9 van de nieuwe faillissementswet, de nieuwe strafwet ongunstiger is voor de dader dan de regeling van de eenvoudige bankbreuk in het vroegere artikel 489 Strafwetboek en in de artikelen 437, 440, 441, 472, 574, 4°, en 583, van de vroegere faillissementswet, doet er geen afbreuk aan dat het feit voorheen ook strafbaar was en dat het aan de failliete boedel schade kon veroorzaken die de curator ervan door burgerlijke partijstelling kan invorderen wanneer de strafrechter oordeelt dat de niet-tijdige aangifte bewezen is en moet worden bestraft.²²⁷ Artikel 7 EVRM heeft enkel tot gevolg dat de beklaagde retroactief aanspraak kan maken op een gunstiger regime dan datgene dat van toepassing was ten tijde van het plegen van het ten laste gelegde feit, wanneer uit de nieuwe regeling blijkt dat het inzicht van de wetgever omtrent de strafwaardigheid van dit feit is gewijzigd. Aangezien t.a.v. artikel 5, eerste en tweede lid van het Strafwetboek dat een strafuitsluitingsgrond invoert voor een door zowel een natuurlijke als een rechtspersoon gepleegd misdrijf, blijkt dat de wetgever niet het oogmerk had om de strafwaardigheid van feiten gepleegd door natuurlijke personen vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet te wijzigen, schendt de uitsluiting van de nieuwe strafuitsluitingsgrond op de onder de oude wet gepleegde misdrijven, het artikel niet.²²⁸

2. Wijziging van de verjaringstermijn

Een wet die de verjaring van de strafvordering verlengt, is wellicht ongunstig voor een beklaagde ter zake van zijn vervolgbaarheid,²²⁹ maar de regels van de verjaring behoren niet tot de bepaling van het strafbaar feit of de straf bedoeld in artikel 7.1 EVRM.²³⁰ De verjaringswetten hebben geen invloed op de grondslag van het recht, aangezien de verjaring van de strafvordering, dit is het verval van de mogelijkheid om de beklaagde te vervolgen door het verstrijken van een bepaalde termijn, in het belang van de maatschappij is ingesteld. Wanneer die wetten de verjaringstermijn verlengen, hebben zij niet tot gevolg dat de op het ogenblik van het misdrijf toepasselijke straf wordt verzwaaard, of dat een handeling of verzuim wordt gestraft die, op het ogenblik dat ze werden gepleegd, niet strafbaar was.²³¹ Artikel 7.1 EVRM impliceert

²²⁷ Cass. 3 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 509.

²²⁸ M. de Salvia, *Compendium de la CEDH*, 1998, 209, nr. 20. Omtrent de discussie of vooral in het licht van artikel 15 IVBPR alleen de niet retroactiviteit van de straf wordt bedoeld en niet deze van het strafbaar feit bij toepassing van een gunstiger strafwet zie de conclusie van Advocaat-generaal De Swaef onder Cass. 26 februari 2002, P.00.1034.N, dat hierboven is besproken onder Hoofdstuk III, Afdeling 5, B.

²²⁹ Cass. 23 mei 2000, A.C. 2000, nr. 315.

²³⁰ Cass. 5 december 2000, A.C. 2000, nr. 668: in dit arrest wordt alleen van bestraffing gesproken.

²³¹ Cass. 2 februari 2000, A.C. 2000, nr. 87.

dus niet dat een beklaagde niet zou kunnen worden veroordeeld op grond van een nieuwe verjaringswet. Een nieuwe verjaringswet kan worden toegepast voor zover op het ogenblik dat ze in werking trad, nog geen verjaring was bereikt onder de vroegere wet.²³²

F. Artikel 8 EVRM: recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven²³³

Artikel 8.1 EVRM geeft weliswaar aan eenieder het recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling,²³⁴ maar het is geen absoluut recht.²³⁵ Na een bespreking van de omvang van artikel 8.1 EVRM (1), volgt dan ook een analyse van de rechtspraak inzake de uitzonderingen bedoeld in het tweede lid van het artikel (2).

1. Omvang van de waarborgen bepaald in artikel 8.1 EVRM

(1) DNA-analyse

Wanneer een verdachte uitdrukkelijk heeft ingestemd met een afname op het lichaam met het oog op een DNA-analyse en aanvaard heeft dat zijn genetisch profiel vergeleken wordt met sporen die op de plaats van het strafbare feit zijn aangetroffen, verplicht het recht op eerbiediging van het privé-leven, gewaarborgd bij artikel 8 EVRM, waartoe het recht op eerbiediging van de lichamelijke integriteit behoort, de onderzoeksrechter niet om, na toestemming van de verdachte, hem die toestemming telkens opnieuw te vragen wanneer het onderzoek een nieuwe vergelijking van het regelmatig genomen staal noodzakelijk maakt.²³⁶

(2) Bedrijfsruimten

Het door artikel 8.1 EVRM erkende recht omvat ook bedrijfsruimten in de mate dat de daar ontwikkelde activiteiten een privé-karakter vertonen of er vertrouwelijke briefwisseling wordt bewaard; de stallingen behoren daar niet toe.²³⁷

(3) Telefoongesprekken

In zoverre artikel 8.1 EVRM eenieder het recht geeft op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling waarborgt de bepaling het recht op het geheim van de telefoongesprekken.²³⁸ Hij die een

²³² Cass. 5 december 2000, A.C. 2000, nr. 668.

²³³ Het behoort niet aan het onderzoeksgerechtigde te oordelen of de procedure voor het Internationaal Tribunaal voor Rwanda, in overeenstemming is met artikel 8: Cass. 23 januari 2002, P.02.0054.F.

²³⁴ Cass. 27 oktober 1999, A.C. 1999, nr. 569.

²³⁵ Cass. 27 februari 2001, P.99.0706.N; Cass. 29 januari 1999, A.C. 1999, nr. 53.

²³⁶ Cass. 31 januari 2001, A.C. 2001, nr. 61, met de conclusie van advocaat-generaal R. Loop, R.P.D.C. 2001, 730.

²³⁷ Cass. 19 februari 2002, P.00.1100.N.

²³⁸ Cass. 11 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 542.

telefoongesprek voert, kan het vermelde recht op eerbiediging niet inroepen ten aanzien van de deelnemer aan dit gesprek, daar hijzelf deze deelnemer deelachtig maakt aan het voorwerp van dat recht.²³⁹

(4) Briefwisseling tussen echtgenoten

Artikel 8 EVRM houdt geen verbod in om brieven die men op regelmatige wijze in zijn bezit heeft te gebruiken in een echtscheidingsgeding of het geding dat strekt tot voorlopige maatregelen tijdens dat geding. Het doet niet ter zake dat in een geding over voorlopige maatregelen een foutief gedrag van een der echtgenoten niet of in mindere mate dan in het echtscheidingsgeding zelf aan bod komt.²⁴⁰

(5) Vervolgingsbeleid

In de regel staat het aan de procureur des Konings om te oordelen of er grond bestaat om een strafvervolgning in te stellen. Wegens de onafhankelijkheid van het openbaar ministerie, mag de strafrechter de beslissing van de procureur des Konings om al dan niet vervolgingen in te stellen niet beoordelen noch hem ter zake bevelen mag geven. Deze regel van intern recht wijkt niet af van artikel 8 EVRM.²⁴¹

(6) Motivering

Uit een gebrek aan antwoord op een argumentatie die de onverenigbaarheid van een huiszoeking met artikel 8 in vraag stelt, kan in ieder geval geen schending van artikel 8 EVRM worden afgeleid.²⁴²

2. Stelsel van de uitzonderingen bedoeld in artikel 8.2 EVRM

Artikel 8.2 EVRM staat de inmenging van een openbaar gezag met betrekking tot de uitoefening van dat recht toe²⁴³, voor zover dat bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is, inzonderheid in het belang van de openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten en voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.²⁴⁴ Een inmenging die beantwoordt aan de in de artikel 8.2 EVRM bepaling vermelde legaliteits-, legitimiteits- en noodzakelijkheidsvereiste is dus in overeenstemming met artikel 8 EVRM.²⁴⁵

²³⁹ Cass. 9 januari 2001, A.C. 2001, nr.7.

²⁴⁰ Cass. 27 januari 2000, A.C. 2000, nr. 73.

²⁴¹ Cass. 24 januari 2001, A.C. 2001, nr. 45, R.P.D.C. 2001, 726

²⁴² Cass. 4 april 2001, P.01.0041.F., R.P.D.C. 2001, 1005

²⁴³ Over de horizontale werking van het artikel zie I. Verhelst, 'Verborgen camera's toch toegelaten', A.J.T. 2000-01, 951.

²⁴⁴ Cass. 11 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 542; Cass. 27 januari 2000, A.C. 2000, nr. 73; Cass. 27 oktober 1999, A.C. 1999, nr. 569; Cass. 29 januari 1999, A.C. 1999, nr. 53.

²⁴⁵ P. De Hert, *Artikel 8 EVRM en het Belgisch Recht. De bescherming van privacy, gezin, woonst en communicatie*, Mys en Breesch, Gent, 1998, 9, nr. 6

(1) Legaliteitsvereiste

Een inmenging kan alleen voorzien zijn bij wet, wanneer die wet voldoende toegankelijk is voor de rechtsonderhorige en indien het toepassingsgebied en de normatieve inhoud van de regeling voldoende precies zijn om de gevolgen ervan met redelijke voorspelbaarheid te voorzien. Het Hof besliste in concreto dat de bepalingen van artikel 20 en 29 van het reglement van beroepsplichten der architecten en de wettelijke bepalingen waarop zij zijn gebaseerd beantwoorden aan die vereisten.²⁴⁶

(2) Legitimiteitsvereiste of het finaliteitsbeginsel

Krachtens artikel 8.2 EVRM is de inmenging van het openbaar gezag niet alleen toegelaten ter vrijwaring van fundamentele rechten maar kan zij ook strekken tot vrijwaring van individuele rechten en vrijheden, die niet van fundamentele aard zijn.²⁴⁷

(3) Noodzakelijk in een democratische samenleving of het proportionaliteitsbeginsel

Artikel 8.2 EVRM staat de inmenging van een maatregel alleen toe indien die noodzakelijk is in een democratische samenleving. Aan dit criterium is voldaan bij de toepassing van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica. Uit artikel 1 van deze wet blijkt dat zij in bestraffing van het bezit van verdovende middelen voorziet in het belang van de openbare gezondheid, zelfs al dienen die verdovende middelen enkel voor het persoonlijk gebruik van de bezitter.²⁴⁸

(4) Diverse toepassingen

(a) Huiszoeking, inbeslagname

Een overeenkomstig de nationale wet regelmatig uitgevoerde huiszoeking is een bij artikel 8.2 EVRM toegestane inmenging van het openbaar gezag.²⁴⁹ De inbeslagneming en de kennisneming van de inhoud van een opgenomen cassette van een antwoordapparaat, in het kader van een door de onderzoeksrechter of op zijn bevel regelmatig verrichte huiszoeking, schendt artikel 8 EVRM dan ook niet.²⁵⁰ Een "weliswaar anonieme maar zeer gedetailleerde en derhalve geloofwaardige verklaring" kan een ernstige aanwijzing uitmaken dat een misdrijf zich heeft voorgedaan. Een huiszoeking is niet onregelmatig en niet strijdig met artikel 8 EVRM op de enige grond dat zij het gevolg is van inlichtingen die door anonieme getuigenissen zijn verkregen.²⁵¹

²⁴⁶ Cass. 9 september 1999, A.C. 1999, nr. 450 (tuchtzaak (briefwisseling van architect)).

²⁴⁷ Cass. 29 januari 1999, A.C. 1999, nr. 53.

²⁴⁸ Cass. 24 januari 2001, A.C. 2001, nr. 45, R.P.D.C. 2001, 726

²⁴⁹ Cass. 12 februari 2002, P.01.1534.N.

²⁵⁰ Cass. 27 oktober 1999, A.C. 1999, nr. 569.

²⁵¹ Cass. 12 februari 2002, P.01.1534.N.

De afwezigheid van de vermelding van het misdrijf op het huiszoekingsbevel levert geen schending op van artikel 8 EVRM.²⁵²

(b) Camerabewaking

Artikel 8.1 EVRM staat er niet aan in de weg dat een werkgever, op grond van een gewettigd vermoeden van betrokkenheid van zijn werknemer bij te zijnen nadele gepleegde misdrijven, maatregelen neemt om door middel van camerabewaking, in een door hem uitgebate, en voor het publiek toegankelijke winkelruimte, nieuwe strafbare feiten te voorkomen of vast te stellen. Dergelijke maatregel, voor zover zij de aangifte van de feiten bij de overheid tot doel heeft, en, uitgaande van dit doel, toereikend, ter zake dienend en niet overmatig is, houdt geen inmenging in op de uitoefening van het recht op eerbiediging van het privé-leven in de zin van artikel 8.2 EVRM. Deze laatste bepaling houdt niet in dat de aldus genomen maatregel vooraf moet worden aangekondigd.²⁵³

(c) Stedenbouw

Artikel 8 EVRM verbiedt de wetgever niet door middel van stedenbouwwetgeving de mogelijkheid tot wonen te beperken.²⁵⁴

(d) Telefoontap

De overeenkomstig de Belgische wet bevolen opsporing van telefoongesprekken is een bij artikel 8.2 EVRM toegestane inmenging van het openbaar gezag in het privé-leven. Krachtens artikel 88bis van het Wetboek van Strafvordering, kan de onderzoeksrechter aldus telefoongesprekken doen opsporen, wanneer hij van oordeel is dat er omstandigheden zijn die een dergelijke maatregel noodzakelijk maken om de waarheid aan de dag te brengen, op voorwaarde dat hij een met redenen omkleed bevelschrift uitvaardigt waarin hij, met name, de feitelijke omstandigheden van de zaak vermeldt die de voormelde maatregel wettigen, zoals bijvoorbeeld de bijzondere zwaarwichtigheid van het misdrijf die de opsporing van telefoongesprekken noodzakelijk maakt.²⁵⁵

(e) Onregelmatig bewijs verkregen in het buitenland

De Belgische strafrechter moet de regelmatigheid van het in het buitenland verkregen bewijs beoordelen door na te gaan of (1) de vreemde wet het gebruikte bewijsmiddel toestaat, (2) dat bewijsmiddel niet strijdig is, hetzij, met de internationale en supranationale regels die van rechtstreekse toepassing zijn in de nationale rechtsorde, hetzij, met de Belgische openbare

²⁵² Cass. 26 maart 2002, P.01.1642.N., R.P.D.C. 2002, 251, met noot P. Monville.

²⁵³ Cass. 27 februari 2001, P.99.0706.N, A.J.T. 2000-01, 949 met noot I. Verhelst. Zie ook het Jaarverslag van het Hof, 2000-2001, 115.

²⁵⁴ Cass. 6 november 2001, P.00.0475.N.

²⁵⁵ Cass. 11 oktober 2000, A.C. 2000, nr. 542.

orde, (3) het bewijs verkregen werd conform het vreemde recht. Wat het bewijsmiddel betreft dat in het buitenland in het kader van een gerechtelijk onderzoek werd verkregen door het af luisteren en opnemen van een telefoongesprek, moet de Belgische strafrechter meer bepaald nagaan of de vreemde wet het af luisteren en opnemen toelaat en of die wet in overeenstemming met artikel 8 EVRM is. De Belgische strafrechter mag de vermelde toetsingen uitvoeren op grond van alle hem regelmatig overgelegde gegevens waarover de partijen tegenspraak hebben kunnen voeren, zonder dat het vereist is dat hij kennisneemt van het dossier van het vreemde gerechtelijk onderzoek.²⁵⁶

G. Artikel 10 EVRM: vrijheid van meningsuiting

1. Principe van vrijheid van meningsuiting

In artikel 10 is het recht op vrijheid van meningsuiting verankerd dat de vrijheid omvat om inlichtingen of denkbeelden door te geven en dat plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt.²⁵⁷ Deze vrijheid houdt onder meer ook het zwijgrecht in. Aldus mag het bestuur voor de rechtsvordering tot invordering van de ontdoken rechten geen voordeel halen uit inlichtingen die, naar aanleiding van een onderzoek dat tot strafvervolgingen geleid heeft, zijn verkregen met miskenning van het recht van verdediging, en meer bepaald van het recht om te zwijgen en om niet mee te werken aan de eigen inwerkingstelling.²⁵⁸ Anderzijds vormt de bestraffing van het misdrijf van laster overeenkomstig artikel 443 van het Strafwetboek geen inperking van het recht van vrije meningsuiting die onverenigbaar zou zijn met artikel 10 EVRM. De appèlrechters die zodoende beslisten dat het feit dat aan verweerder, in een plaats die toegankelijk is voor een aantal personen die het recht hebben er te vergaderen, het welbepaalde en niet bewezen feit van "steun" aan "activiteiten van genocide" kwaadwillig ten laste is gelegd, een geval van strafbare laster is, aangezien een dergelijke telastlegging "(verweerd) eer of aanzien heeft gekrenkt en hem aan de openbare verachting heeft (blootgesteld)", hebben noch de mening van eiser bestraft die iemand afkeurt "die de plegers van een volkenmoord steunt", noch het uiten van die mening bestraft.²⁵⁹

2. Beperkingen op het principe

Ingevolge het tweede lid van artikel 10 EVRM kan de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting, onderworpen worden aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, welke bij de wet worden voorzien, en

²⁵⁶ Cass. 23 mei 2000, A.C. 2000, nr. 315.

²⁵⁷ Cass. 29 juni 2000, A.C. 2000, nr. 420.

²⁵⁸ Cass. 13 januari 1999, A.C. 1999, nr. 15 met de conclusie van advocaat-generaal X. De Riemaeker.

²⁵⁹ Cass. 2 mei 2001, P.01.0175.N.

die in een democratische samenleving nodig zijn, onder meer tot bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen. Die bepaling verbiedt dus niet elke beperking van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting, mits zij steun vindt in de wet. Voor de toepassing van die bepaling wordt onder de term "wet" verstaan elke, al dan niet geschreven regel van nationaal recht, zoals ze door de rechtspraak wordt geïnterpreteerd, mits die regel toegankelijk is voor de betrokken personen en in nauwkeurige bewoordingen is gesteld.²⁶⁰ Aldus geven wettelijke beperkingen van de vrijheid van meningsuiting, mits ze duidelijk genoeg omschreven zijn, de rechter het recht om in kort geding een uitgever die inbreuk schijnt te plegen op het privé-leven en het recht van verdediging van een persoon, het bevel te geven de verspreiding van de schadeveroorzakende tekst te doen ophouden. Zulks is *in casu* het geval voor de grondwettelijke en wettelijke bepalingen, artikel 144 van de Grondwet, artikel 584 en 1039 van het Gerechtelijk Wetboek en artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek zoals ze door het Hof in vaste rechtspraak worden geïnterpreteerd. De bewoordingen ervan zijn duidelijk genoeg om eenieder, desnoods met de bijstand van deskundige raadslieden, in staat te stellen de juridische gevolgen van zijn daden te voorzien.²⁶¹

H. Artikel 13 EVRM: recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel

1. Algemeen

Ingevolge artikel 13 EVRM heeft eenieder wiens rechten en vrijheden welke in dit verdrag zijn vermeld, geschonden zijn, recht op daadwerkelijke rechtshulp voor een nationale instantie²⁶² zelfs indien deze schending zou zijn begaan door personen in de uitoefening van hun ambtelijke functie.

2. Vreemdeling- vluchteling

De vraag of de vreemdeling over een daadwerkelijk rechtsmiddel beschikt in de zin van artikel 13 EVRM, moet worden onderzocht in het licht van de volledige rechtspleging en rechtsmiddelen waarover hij in het interne recht beschikt. Een daadwerkelijke rechtshulp in de zin van deze bepaling bestaat niet noodzakelijk in een bescherming door de gewone rechter maar kan ook worden gegeven door een administratief rechtscollege. De procedure voor de vaste beroepscommissie, een administratief rechtscollege dat de nodige waarborgen biedt van onpartijdigheid en onafhankelijkheid, heeft een schorsende werking en sluit in beginsel uit dat de vreemdeling hangende het hoger beroep tegen de beslissing van de commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen, zou worden uitgewezen. Zodoende wordt daadwerkelijke rechtshulp geboden.²⁶³ Hieraan staat niet in de weg dat een nietig

heidsberoep voor de Raad van State na de beëindiging van die procedure geen schorsende werking heeft.²⁶⁴ Het Hof oordeelt in dezelfde zin ten aanzien van de vreemdeling die zich vluchteling verklaart en aan wie de binnenkomst, het verblijf of de vestiging in het Koninkrijk geweigerd is overeenkomstig artikel 52 van de wet van 15 december 1980.²⁶⁵ Deze kan een dringend beroep indienen bij de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en staatlozen dat schorsend is.²⁶⁶ Daarenboven merkt het Hof op dat hij een jurisdictioneel beroep tot nietigverklaring kon indienen bij de Raad van State. Hoewel dit beroep geen schorsende werking heeft, kan in alle gevallen een aanvullend beroep tot gewone schorsing of tot schorsing met uiterst dringende noodzakelijkheid bij de Raad van State worden ingesteld op grond van artikel 17 van de voormelde gecoördineerde wetten.²⁶⁷

I. Evaluatie

1. Cijfers

In het overgrote deel van de gevallen waarin het Hof zich uitsprak omtrent een grief die verband houdt met de hier onderzochte verdragsartikels, ging het Hof de conformiteit na van een individuele toestand of interpretatie met het EVRM. Dit is het geval met 143 van de 166 grieven die in de bestudeerde arresten terug te vinden zijn. Slechts in 23 gevallen stond de strijdigheid van een welbepaalde normatieve bepaling met het EVRM ter discussie.

In de besproken periode stelde het Hof in 12 zaken een schending van het EVRM vast. In zes daarvan ging het om een schending waarbij een handeling of interpretatie werd getoetst aan het EVRM. In de overige gevallen was het Hof van mening dat het EVRM door een normatieve bepaling werd geschonden. Het gaat om de schending van het EVRM door artikel 185, §2, van het Wetboek van Strafvordering, artikel 421 van voormeld wetboek en artikel 2 van de wet van 10 februari 1866.

2. Resultaten

(1) Effectieve bescherming van de fundamentele rechten en vrijheden in de interne rechtsorde

Het past vooreerst te nuanceren dat het aantal uitgesproken schendingen uiteraard geen volledig beeld geeft van de toepassing die het EVRM door de rechtspraak van het Hof van Cassatie krijgt. Ook wanneer het Hof in bepaalde gevallen oordeelt dat er geen sprake is van een schending, speelt het Hof zijn rol als behoeder van de in het Verdrag neergelegde rechten en vrijheden.

²⁶⁰ Cass. 29 juni 2000, A.C. 2000, nr. 420.

²⁶¹ Cass. 29 juni 2000, A.C. 2000, nr. 420.

²⁶² Zie ook Cass. 13 juni 2001, P.01.0541.F.

²⁶³ Het beroep bij de Vaste Beroepscommissie werd ingediend tegen de negatieve beslissing van het Commissariaat-Generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen.

²⁶⁴ Cass. 16 maart 2000, A.C. 2000, nr. 183.

²⁶⁵ Wet 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (B.S. 31 december 1980).

²⁶⁶ Cass. 21 maart 2001, P.01.0163.F; Cass. 14 maart 2001, P.01.0179.F met de conclusie van advocaat-generaal J. Sprutelius.

²⁶⁷ Cass. 31 juli 2001, P.01.1011.F; Cass. 21 maart 2001, P.01.0163.F; Cass. 14 maart 2001, P.01.0179.F.